

ילקוט שמעוני

יהושע

עיצוב: זהבה גרליץ

אתר דעת

תשע"א

3	פרק א
14	פרק ב
19	פרק ג
26	פרק ד
27	פרק ה
34	פרק ו
36	פרק ז
46	פרק ח
48	פרק ט
49	פרק י
54	פרק יא
56	פרק יב
57	פרק יג
58	פרק יד
62	פרק טו
68	פרק יז
70	פרק טז
71	פרק יז
72	פרק יט
72	פרק כ
75	פרק כב
79	פרק כד

פרק א

סימן א

רבי יודן ורבי הונא תרויהון בשם רבי יוסי בן זמרא

ר' יודן אמר:

כל מקום שנאמר: **אחרי** סמוך, **אחר** מופלג.

ורבי הונא אמר:

כל מקום שנאמר: **אחר** סמוך, **אחרי** מופלג.

אמר רבי סימון:

כל מקום שנאמר: **ויהי אחרי מות**, חזר העולם לאחוריו.

ויהי אחרי מות אברהם,

מיד **וכל הבארות אשר חפרו וגו'.**

ויהי אחרי מות משה

מיד פסק הבאר והמן וענני כבוד.

ויהי אחרי מות יהושע,

מיד נתגרו במ יתדות הארץ.

ויהי אחרי מות שאול,

מיד **ופלשתים נלחמים בישראל.**

התיבון חבריא לרבי סימון:

והא כתיב: **ואחרי מות יהודע באו שרי יהודה וישתחוו למלך!?**

אמר ר' תנחום:

לא בא ר' סימון למימר אלא **ויהי אחרי.**

אמר ר' יודן:

אלמלא שהעמיד הקב"ה אחריים תחתיהם, כבר חזר העולם לאחוריו.

כתיב: **ויהי אחרי מות אברהם,**

וכתיב: **וישב יצחק ויחפור את בארות המים.**

כתיב: **ויהי אחרי מות משה**

וכתיב: **ויאמר ה' אל יהושע.**

ויהי אחרי מות יהושע,

ויאמר ה' יהודה יעלה בתחילה.

ויהי אחרי מות שאול,
וכתיב: ודוד שב מהכות את עמלק.

ויהי אחרי מות משה

בשבעה באדר מת משה, דכתיב: ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש וגו' בעבר
הירדן בארץ מואב.

מאחד בשבט עד ששה באדר שלושים וששה ימים פירש משה את התורה כלה, שנאמר: הואיל
משה באר וגו'.

בשישה בו: ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות, באותו היום נאמר לו: צו את יהושע.

מה הייתה צואתו?

חזק ואמץ כי אתה תביא וגו'.

בשבעה באדר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, שאין תלמוד לומר היום.

מה תלמוד לומר היום?

היום מלאו ימי ושנותי, מלמד שבשבעה באדר נולד משה ובשבעה באדר מת משה, שנאמר:
וימת שם משה עבד ה' וגו' ומשה בן מאה ועשרים שנה וגו' ויבכו בני ישראל את משה
שלשים יום, ויהי אחרי מות משה וגו', משה עבדי מת, ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר
הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים וגו' והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש.
צא מהם (א) שלשים (וששה) [ושלשה] למפרע, ואתה למד שבשבעה באדר מת משה.
מלמד, שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, שנאמר: את מספר ימיך אמלא.

סימן ב

ויאמר ה' אל יהושע

זה שאמר הכתוב: נוצר תאנה יאכל פריה.

שנו רבותינו:

הרואה תאנה בחלום, תורתו משתמרת לו שנאמר: נוצר תאנה יאכל פריה.

דבר אחר:

למה נמשלה תורה לתאנה?

אלא כל הפירות יש בהם פסולת.:

תמרים יש בהם גרעינים,

ענבים יש בהם חרצנים,

רימונים יש בהם קליפין,

אבל תאנה כלה יפה לאכול.

כך דברי תורה אין בהם פסולת, שנאמר: **כי לא דבר רק הוא מכם.**

דבר אחר:

נוצר תאנה, זה דוד שנתן נפשו לבנות הבית, דכתיב: **זכור ה' לדוד את כל ענותו וגו'.**

יאכל פריה, שנקרא על שמו, דכתיב: **מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.**

וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו, דכתיב: **ויבן שלמה את הבית ויכלהו!?**

אלא לפי שנתן נפשו לבנות הבית נקרא על שמו.

ואומר: **ראה ביתך דוד.**

וכן אתה מוצא בכל דבר ודבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו.

משה נתן נפשו על התורה, ונקראת על שמו, שנאמר: **זכרו תורת משה עבדי,** והלא תורת

אלהים היא, שנאמר: **תורת ה' תמימה!?**

אלא לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו.

והיכן מצינו שנתן נפשו על התורה?

שנאמר: **ויהי שם עם ה' ארבעים יום.**

ואומר: **ואשב בהר ארבעים יום וגו'.**

הא למדת, לפי שנתן נפשו על התורה נקראת על שמו.

דבר אחר:

נוצר תאנה, זה יהושע, שנאמר: **ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל.**

יאכל פריה, שנאמר: **קח לך את יהושע,** ואומר: **ויאמר ה' אל יהושע.**

זהו שאמר הכתוב: **אשת חיל עטרת בעלה.**

אשת חיל, זו שרה, **עטרת בעלה.**

אמר רבי חייא:

בעלה נתעטר בה והיא לא נתעטרה בבעלה.

רבנן אמרין:

מרתה לבעלה, בכל מקום האיש גוזר, ברם הכא: **כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה.**

אמר ר' יהושע בן קרחה:

יו"ד שנטל הקב"ה משרי נחלק חציו לשרה וחציו לאברהם.

אמר רבי שמעון בן יוחאי:

יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כיסאו של הקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע, מפני

שהייתי קטנה של אותיות הוצאתני משמה של צדקת!?

אמר לה : מתחלה היית בשמה של נקבה ובסוף האותיות, עכשיו אני נותנד בשמו של זכר
ובראש האותיות, שנאמר : **ויקרא משה להושע בן נון יהושע.**

דבר אחר :

מה ראה משה להוסיף על הושע יו"ד?

אלא כלב נטל שכרו מן הארץ, שנאמר : **אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה,** ויהושע
נטל שכר עשרה מרגלים :

סימן ג

דבר אחר :

מתחילה היו קורים אותו הושע, שנאמר : **למטה אפרים הושע בן נון** וכשעשה מעשים טובים
הוסיפו לו אות אחד, שנאמר : **ויקרא משה להושע בן נון יהושע.**

וכן אתה מוצא ביתרו : בתחילה היו קורין אותו **יתר,** שנאמר : **וילך משה וישב אל יתר חותנו,**
וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחד ונקרא **יתרו.**

וכן את מוצא באברהם אבינו, והיה שמך אברהם (ב) וכן בשרה.

ויש אחרים שמנע מהם :

יש לך ללמוד מן **עפרון,** שמתחלה היו קורין אותו עפרון וממשקל דמה של ארץ מאברהם מנעו
ממנו אות אחד ונקרא **עפרן.**

וכן אתה מוצא ביונדב, שמתחלה נקרא **יהונדב (ג)** ומשבא לאותו מעשה מנעו ממנו אות אחד
ונקרא **יונדב,** שנאמר : **בהתחברך (לרשע [עם אחזיהו] וגו'.**

מכאן אמרו חז"ל :

אל יתחבר אדם לרשע אפילו לקרבו לתורה.

סימן ד

משה עבדי מת.

יש שקרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד.

ויש שקרא עצמו עבד והקב"ה לא קראו עבד.

ויש שלא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד.

אברהם קרא עצמו עבד, שנאמר : **אל נא תעבור מעל עבדך.**

והקב"ה קראו עבד : בעבור אברהם עבדי.

יעקב קרא עצמו עבד : קטונתי מכל החסדים אשר עשית את עבדך.

והקב"ה קראו עבד: אל תירא יעקב עבדי.

משה קרא עצמו עבד: אתה החלות להראות את עבדך.

והקב"ה קראו עבד: לא כן עבדי משה, משה עבדי מת.

דוד קרא עצמו עבד: אני עבדך בן אמתך.

והקב"ה קראו עבד: למען דוד עבדי. ודוד עבדי נשיא להם לעולם.

ישעיה קרא עצמו עבד: יוצרי מבטן לעבד לו.

והקב"ה קראו עבד: כאשר הלך עבדי ישעיהו.

שמואל קרא עצמו עבד: דבר כי שומע עבדך.

והקב"ה לא קראו עבד.

שמשון קרא עצמו עבד: אתה נתת ביד עבדך את התשועה הגדולה הזאת.

והקב"ה לא קראו עבד.

שלמה קרא עצמו עבד: ונתת לעבדך לב שומע.

והקב"ה לא קראו עבד.

איוב לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: השמת לבך אל עבדי איוב.

יהושע לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: וימת יהושע בן נון עבד ה'.

כלב לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: ועבדי כלב.

אליקים לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: לעבדי לאליקים.

זרובבל לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: זרובבל בן שאלתיאל עבדי.

דניאל לא קרא עצמו עבד.

והקב"ה קראו עבד: דניאל עבד אלהא חייא.

חנניה מישאל ועזריה לא קראו עצמן עבדים.

והקב"ה קרא אותן עבדים: **שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי דאלהא.**

נביאים ראשונים לא קראו עצמם עבדים.

והקב"ה קראן עבדים, שנאמר: **כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים:**

ועתה קום עבור את הירדן הזה.

אמר רבי יהודה אמר שמואל:

שלוש אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה.

אמרו לו ליהושע: שאל!

א"ל: לא בשמים היא.

אמרו לו לשמואל: שאל!

אמר להן: **אלה המצוות**, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

אמר ר' יהודה אמר רב:

בשעה שנכנס משה רבנו לגן עדן, אמר לו ליהושע: כל ספקות שיש לך לשאול שאל!

אמר לו: כלום הנחתיך והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי, **ומשרתו יהושע בן נון נער לא**

ימיש מתוך האהל!?

מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספקות,

בקשו כל ישראל להורגו.

א"ל הקב"ה: לומר לך אי אפשר לך טרוד אותם במלחמה, שנאמר: **קום עבור את הירדן.**

במתניתא תנא:

אלף ושבע מאות ספקות של גזרות שוות ושל קלין וחמורין ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי

אבלו של משה.

אמר ר' אבהו:

אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז בפלפולו, שנאמר: **ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה**

וכתיב וילכדה עתניאל בן קנז:

קום עבור את הירדן.

אמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן:

למה נקרא שמו ירדן?

שיורד מדן.

אמר לו ר' אבא לרב אשי:

אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה.

דאמר ר' יצחק:

לְשֵׁם זֶה פְּמִיאָס, וכתביב: **ויקראו (ללשם) [שם העיר] דן**, בשם דן אביהם.

תניא:

ירדן יוצא ממערת פמיאס ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריה ובימה של סדום והולך ונופל לים הגדול, ואין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה.

אתה וכל העם הזה אל הארץ,

וכן הוא אומר: **כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם**, אם עובר לפניהם נוחלים ואם לאו איין נוחלים.

וכן אתה מוצא: כשהלכו לעשות מלחמה בעי נפלו מהם כשלושים וששה איש.

ויאמר ה' אל יהושע קום לך

לא כך אמר משה רבך, אם אתה עובר לפניהם עוברים ואם לאו אין עוברים, אם אתה מנחלים נוחלין ואם לאו אין נוחלין.

כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם

אם ללמד על תחומי הארץ, הרי כבר נאמר: **מהמדבר והלבנון הזה וגו'.**

ומה תלמוד לומר כל מקום אשר תדרוך?

א"ל המקום: כל מקום שתכבשו חוץ מהמקומות הללו הרי הם שלכם.

או אינו אלא רשות בידן לכבוש חוץ לארץ עד שלא יכבשו ארץ ישראל?

תלמוד לומר: **וירשתם גוים גדולים ועצומים.**

ואחר כך: **כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם** שלא תהא ארץ ישראל מטומאה בגלולים, ואתם חוזרין ומכבשין חוצה לארץ, אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חוצה לארץ.

הרי שכבשו חוץ לארץ מנין שהמצות נוהגות שם?

הרי אתה דן, נאמר כאן, **יהיה ונאמר להלן, יהיה.**

מה יהיה האמור להלן מצות נוהגות שם, אף יהיה האמור כאן מצות נוהגות שם.

ואם תאמר: מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם?

אמרו: דוד עשה שלא כתורה.

התורה אמרה: משתכנסו לארץ תהיו רשאים לכבוש חו"ל והוא לא עשה כן, דכתיב: **ואת**

היבوسی יושב ירושלים לא הוריש.

א"ל הקב"ה: דוד, היבوسی סמוך לפלטרין שלך לא הורשת, ואיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה?!

מנין שכנגדו בים הרי הוא לכם?

תלמוד לומר: **מן הנהר גבולכם** ולא הנהר גבולכם, **מן המדבר גבולכם** ולא המדבר גבולכם, **עד הים גבולכם** ולא הים גבולכם. ואם כבשתם הרי הוא גבולכם.

מהמדבר והלבנון הזה

הלבנון - זה בהמ"ק, שנאמר: **גלעד אתה לי ראש הלבנון**.

ואומר: **והלבנון באדיר יפול**.

ואומר: **ולבנון אין די בער**.

ולמה נקרא שמו לבנון?

שמלבין עונותיהם של ישראל, שנאמר: **אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו**.

עד הנהר הגדול נהר פרת

וכתיב: **והנהר הרביעי הוא פרת!?**

רבי שמעון בר ר' טרפון אומר:

קרב לגבי דהינא ואידהן.

דבי רבי ישמעאל תנא:

עבד מלך, כמלך.

דבר אחר:

לפי שהוא מקיף כל ארץ ישראל, דכתיב: **כי מי גוי גדול**, קורהו גדול.

משל הדיוט אומר:

הדבק לשחזור וישתחוו לך:

רבי יודן ורב הונא

רבי יודן אמר:

הוא כבר הוא פרת.

פרת

שפרה וברה עד שעוברין אותו בספינה.

פרת

שמימיו פרין ורבין.

פרת

שהוא מפריד והולך עד שהוא (ד) כלה במגרפה.

כבר שמימיו קליו, עד שפירותיו גסין ואינם יורדין בכברה.

רבי הונא אמר:

כבר בפני עצמו.

ופרת בפני עצמו.

רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר:

אומרים לפרת: **למה אין קולך הולך?**

אומר להם: איני צריך, מעשי מוכיחין עלי!

אדם נוטע בי נטיעה עושה לשלושים יום, אם זורע בי ירק עושה לשלשה ימים.

אומרים לחדקל: **למה קולך הולך?**

אומר להם: הלואי שקולי נשמע ונראה.

אומרים לאילני מאכל: **למה אין קולכם הולך?**

אומרים להם: אין אנו צריכין פירותינו מעידין עלינו.

אומרים לאילנו סרק: **למה קולכם הולך?**

אומרים להם: הלוואי נשמע קולנו ונראה.

אמר רב הונא:

לא מטעם הזה, אלא אילני מאכל על ידי שהם כבדים בפירותיהן לפיכך אין קולם הולך, אילני

סרק על ידי שהם קלין קולם הולך, הדא הוא דכתיב: **כנוע עצי יער מפני רוח.**

והנהר הרביעי הוא פרת

היא מלכות רביעית שהפירה והצירה לבניו,

שהפירה והצירה לעולם,

שפרת ורבת מברכתו של זקן,

שהוא עתיד לחפר לה בסוף,

פרת

על שם סופה: **פורה דרכתי לבדי.**

לא יתיצב איש לפניך

אין לי אלא איש, **אומה משפחה ואשה בכשפיה מנין?**

תלמוד לומר: לא יתיצב מכל מקום.

אי"כ למה נאמר איש?

אלא אפילו כעוג מלך הבשן.

לא ימוש ספר התורה הזה מפידך

אמר רבי שמעון בן יוחאי:
ספר משנה תורה הוא סגנו.
בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו.
א"ל: חזק יהושע! אמצ יהושע! **לא ימוש ספר התורה הזה מפיד:**

סימן ה

רק חזק ואמצ.

שנו רבותינו:

ארבעה דברים צריכים חיזוק ואלו הן:

תורה,

ומעשים טובים,

תפילה,

ודרך ארץ.

תורה ומעשים טובים מנין?

רק חזק ואמצ

חזק בתורה.

ואמצ, במעשים טובים.

תפלה מנין?

שנאמר: קוה אל ה' חזק ואמצ לבך.

דרך ארץ מנין?

חזק ונתחזק בעד עמנו.

סימן ו

לא ימוש ספר התורה הזה מפיד.

תניא, רבי יהושע בן קרחה אומר:

כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה, דומה לאדם שזורע ואינו קוצר.

רבי יהושע אומר:

כל הלומד תורה ומשכחה, דומה לאשה שיולדת וקורבת.

ר' עקיבא אומר:

זמר בכל יום זמר בכל יום.

אמר ר' יצחק בר אבדימי:

מאי קראה?

נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום אחד ותורתו עומלת במקום אחר.

אמר ר' אלעזר:

אדם לעמל נברא, שנאמר: **אדם לעמל יולד**.

איני יודע אם לעמל פה ואם לעמל מלאכה, כשהוא אומר: **כי אכף עליו פיהו** הוי אומר: לעמל

פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר: **לא ימוש ספר**

התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה הוי אומר: לעמל תורה נברא.

תניא, אידך רבי יוסי אומר:

לחם הפנים אפילו סלק את הישנה שחרית וסדר את החדשה ערבית אין בכך כלום.

אלא מה אני מקיים לפני תמיד?

שלא ילין שולחן בלא לחם.

אמר ר' אמי:

מדבריו של רבי יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית, ופרק אחד ערבית

קיים מצות לא ימוש.

אמר רבי יוחנן משום רשב"י:

אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו

בפני עם הארץ.

ליט אביי על האומרו בפני עם הארץ.

רבא אמר:

מצוה לאומרו בפני עם הארץ.

שאל דמא בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל:

כגון: אני שלמדתי את התורה כולה, **מהו שאלמד חכמת יונית?**

קרא עליו: **לא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה**.

צא ובדוק: איזו שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית.

ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

זה אינו מצווה ולא חובה אלא ברכה.

ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבין עליו ביותר, שנאמר: **ומשרתו יהושע נער לא**

ימיש מתוך האהל, א"ל הקב"ה: יהושע כל כך חביבין עליך דברי תורה, **לא ימוש ספר וגו'.**

דבי רבי ישמעאל תנא:

דברי תורה לא יהיו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם.

תניא אידך:

והלא דברים ק"ו

ומה יהושע, דכתיב בו: **ויהושע בן נון מלא רוח חכמה** נאמר בו: **לא ימוש**, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה:

סימן ז

כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל.

אמר רבי יהושע בן לוי:

כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים.

כתוב בתורה: ושמתם את דברי הברית הזאת וגו' למען תשכילו את כל אשר תעשון.

שנוי בנביאים: לא ימוש וגו'.

משולש בכתובים: כי אם בתורת ה' חפצו וגו' וכל אשר יעשה יצליח:

הכינו לכם צדה.

וכי צדה הייתה צריכה שם, והלא אינן אלא אוכלי המן שהיו מלקטין אותו בבקר בבקר?

אלא כך אמר להם: עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ, שנאמר: וישבות

המן ממחרת.

(ה) יצא מלאך להחריב את כל העולם, אמר: בטל המן ובטלה התורה, שנאמר: ויהי בהיות

יהושע ביריחו וגו'

א"ל: ומה יהושע וכי במנעלים אתה נעול ואין אתה נוהג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה

התורה!?

של נעלך לפיכך הייתי אומר: אשרי אדם שהוא מרבה את הישיבה ואת הטורח וממעט

בסחורה ויושב והוגה בדברי תורה בכל יום תמיד.

כל איש אשר ימרה את פיך

יכול אפילו לדברי תורה?

תלמוד לומר: רק חזק ואמץ.

כתיב: וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר מן המועד.

אזל אשכח רבנן דפתחו במסכתא, אמר: כתיב: כל איש אשר ימרה את פיך.

יכול אפילו לדברי תורה?

תלמוד לומר: רק חזק.

פרק ב

המשך סימן ז

וישלח יהושע בן נון

זה שאמר הכתוב: **אשתוללו אבירי לב**, אלו משה ואהרן ששלחו מרגלים ואמרו לשון הרע על הארץ ולא היו יודעים מה לעשות, אלא אף משה ואהרן התרשלו ידיהם, עמד כלב ושתק כל אותן האוכלוסין, אבל אלו ששלח יהושע שנו רבותינו פנחס וכלב היו והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן.

מהו חרש לאמר

ר' יהודה אומר:

כלי נגרות היו בידם כנגרין.

ר' נחמיה אומר:

עשו עצמם קדרין והיו צועקים ואומרים: הרי קדרות, מי שירצה יבא ויקנה.

למה?

שלא ירגיש בהם אדם.

ר"ש אומר:

חרש כמשמעו.

א"ל: עשו עצמכם חרשים אתם עומדים על (אופנים) [אופיה] שלהם.

סימן ח

ראו את הארץ ואת יריחו.

יריחו הייתה בכלל ולמה יצאת?

מלמד ששקולה כנגד כולם.

כיוצא בדבר אתה אומר: וישלח אותם משה ואת פינחס

פינחס היה בכלל ולמה יצא?

מלמד ששקול כנגד כלם.

כיוצא בדבר אתה אומר: תשעה עשר איש ועשהאל.

והלא עשהאל בכלל היה ולמה יצא?

לפי שהיה שקול כנגד כלם.

כיוצא בו: והמלך שלמה אהב נשים נכריות ואת בת פרעה.

בת פרעה הייתה בכלל ולמה יצאה?

מלמד, שהיה מחבבה יותר מכלן ולפיכך החטיאה אותו יותר מכלן.

כיוצא בו: מכף כל אויביו ומכף שאול,

שאלו בכלל היה ולמה יצא?

אלא שהיה שקול כנגד כלן.

ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו.

נטלה אותן להטמינם.

אמר לה פינחס: אני כהן והכוהנים דומין למלאך, שנאמר: **כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו'**
מלאך ה' צבאות הוא, והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה, ולא הטמינה כי אם לכלב.

סימן ט

כי שמענו את אשר הוביש ה' וגו' ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם,

וכתיב: **ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה ולא היה בהם עוד רוח.**

ומאי שנא התם דכתיב: **ולא היה בהם עוד רוח**

ומאי שנא הכא דכתיב: **ולא קמה עוד רוח!?**

לאשמועינן דאפילו איקשוי לא איקשו.

מנא ידעה?

דאמר מר: אין לך כל שר ונגיד שלא בא אל רחב הזונה.

אמרו: בת יי שנים הייתה כשיצאו ישראל ממצרים וזנתה כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לסוף חמישים שנה נתגיירה, אמרה לפניו: רבשיע, (ו) בשלשה חטאתי לפניך: **(בנדה בחלה ובהדלקה)**, בשלשה מחול לי: **בחבל בחלון ובחומה**, שנאמר: **ותורידם בחבל וגו'**,

ומה שר נטלה על כך?

ר"א אומר:

זכתה שיצאו ממנו שמנה נביאים וכוהנים ואלו הם:

ירמיה

וחלקיה

ושריה

ומעשיה

ברוך בן נריה

חנמאל

ושלום.

וכתיב: **ומשפחות בית עבודת הבוץ לבית אשבע** אלו בני רחב הזונה שהטמינה את המרגלים בבוץ.

לבית אשבע, שנשבעו לה המרגלים.

רבי יהודה אומר:

אף חולדה הנביאה הייתה מבני בניה של רחב, שנאמר: **וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקות.**
וכתיב: **הנה אנחנו באים בארץ את תקות וגו'.**

והלא דברים ק"ו:

ומה אם מי שהייתה מעם, שנאמר בו: **לא תחיה כל נשמה** על שקרבה עצמה כך קרבה המקום, ישראל שעושין את התורה על אחת כמה וכמה.

יש נשים חסידות גיורות:

הגר,
אסנת,
צפרה,
שפרה,
פועה,
בת פרעה,
רחב,
רות,
ויעל אשת חבר הקיני.

סימן י

כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם.

אמר ר' שמעון בן אלעזר:

כשישראל עושין רצונו של מקום שמו מתגדל בעולם, שנאמר: **כי שמענו את אשר הוביש וגו' כי ה' אלהיכם הוא אלהים וגו'.**

ואומר: **ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו'.**

וכשאין ישראל עושין רצונו של מקום שמו מתחלל בעולם, שנאמר: **ויבואו אל הגוים אשר באו שמה ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.**

יתרו אמר: כי גדול ה' מכל האלהים, אמרו שלא הניח ע"ז בעולם שלא עבדה, לכך אמר: **מכל האלהים נתן ממש בע"ז.**

ונעמן הודה בדבר יותר: הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל.

ורחב הודה בדבר יותר מהם: כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

אמר הקב"ה לרחב: את אמרת: **כי ה' אלהיכם הוא אלהים** ניחא בארץ, שמא בשמים ממעל, את אמרת מה שלא ראית בעיניך, חייך שבנד עומד ורואה מה שלא ראו הנביאים, כמה דאת אמר: **נפתחו השמים ואראה מראות אלהים.**

רחב שיירה בחללו של עולם, בא משה ואמר: **אתה הראת לדעת וגו' עד ואין עוד**, אפילו בחללו של עולם.

א"ל הקב"ה: אתה אמרת: **ואין עוד** תנו לו מפרי ידיו, **ולא קם נביא עוד בישראל כמשה**.

סימן יא

ועתה השבעו לי באלהים.

כתיב: **ולא היית כזונה לקלס וגו'.**

אמר רבי שמעון:

את מוצא כל מה שכתב בישראל לגנאי, כתב ברחב לשבח.

ברחב כתיב: **השבעו לי באלהים**

ובישראל כתיב: **אכן לשקר נשבעו.**

ברחב כתיב: **והחיייתם את אבי ואת אמי.**

ובישראל כתיב: **אב אם הקלו בך.**

ברחב כתיב: **והיא העלתם הגגה.**

ובישראל כתיב: **ואת המשתחיים על הגגות.**

ברחב כתיב: **ותטמנם בפשתי העץ.**

ובישראל כתיב: **אומרים לעץ אבי אתה.**

ברחב כתיב: **ההרה לכו.**

ובישראל כתיב: **על ראשי ההרים יזבחו.**

ברחב כתיב: **ונתתם לי אות אמת.**

ובישראל כתיב: **ואמת לא ידברו.**

הוי, כל מה שכתב בישראל לגנאי כתב ברחב לשבח.

ותורידם בחבל

(כתוב למעלה רמז שכי"ו):

סימן יב

ונחבאתם שמה שלשת ימים

אין הקב"ה מניח את הצדיקים בצרה יותר משלשה ימים, הדא הוא דכתיב: **יחיינו מיומיים,**

ביום השלישי יקימנו, ונחיה לפניו.

ביום השלישי של שבטים, שנאמר: ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי.

ביום השלישי של יונה: ויהי יונה במעי הדגה שלשה ימים.
ביום השלישי של עולי גולה, שנאמר: ונחנה שם שלשה ימים.
ביום השלישי של תחיית המתים, שנאמר: ויחינו מיומיים.
ביום השלישי של אסתר, ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות

באיזה זכות?

רבנין אמרין:

בזכות יום שלישי של מתן תורה: ויהי ביום השלישי בהיות הבקר.

רבי לוי אמר:

בזכות יום שלישי של אברהם, שנאמר: ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו.

פרק ג

סימן יג

וישכם יהושע בבקר.

בבקר ולא בלילה, מגיד, משנתנה רשות למלאך לחבל אין מבחין בין צדיק לרשע.

וכן הוא אומר: **לך עמי בא בחדריך.**

וכתיב: **ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר.**

ואומר: **הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע.**

ואומר: **והיה בעבור כבודי.**

ללמדך שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב.

וכן את מוצא שהיו האבות והנביאים נוהגים בדרך ארץ, שנאמר:

וישכם אברהם בבקר,

וישכם יעקב בבקר,

וישכם משה בבקר,

וישכם שמואל בבקר.

והלא דברים ק"ו:

אם אבות ונביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה.

וכן הוא אומר: **תשת חשך ויהי לילה, הכפירים שואגים לטרף, תתן להם ילקוטון, תזרח**

השמש יאספון, מכאן ואילך יצא אדם לפעלו. ואומר: **מה רבו מעשיך וגו':**

דבר אחר:

וישכם יהושע בבקר

מלמד שהזריזין מקדימין למצוות.

דבר אחר:

בבקר

מלמד שתפילתן של צדיקים נשמעת בבקר:

בקרו של אברהם,

בקרו של יעקב,

בקרו של משה,

בקרו של יהושע,

בקרו של שמואל,

בקרן של נביאים, שעתידין לעמוד, שנאמר: **ה' בקר תשמע קולי**. בקרן של אומות העולם,

שנאמר: **לבקרים אצמית כל רשעי ארץ**.

ואף ירושלים לעתיד לבוא, כל בקר ובקר דינה יוצא לאור, שנאמר: **ה' צדיק בקרבה לא יעשה**

עולה בבקר בבקר משפטו יתן לאור.

אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה

אמר להם יהושע:

עתידיים אתם לעמוד שם ולעשות שם את השבת, אל תרחקו מן הארון יותר מאלפים אמה לכל רוח, שתהיו שרשאים לבא להתפלל לפני הארון בשבת.

וכן אתה מוצא כשאמר הקב"ה למשה שיעשו להם דגלים.

א"ל: השרו דגליכם לארון לכל רוח, שנאמר: **איש על דגלו באותות וגו'**.

כאן כתיב: **ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת**.

ולהלן כתיב: **מנגד סביב לאהל מועד**.

למדנו 'נגד' מ'נגד' 'הרחק' מ'רחוק':

סימן יד

ויאמר יהושע אל בני ישראל גושו הנה,

אמר רבי זקפן:

בין שני בדי ארון.

רבי אחא בר' חנינא אמר:

סמכן בין שני בדי ארון.

רבנין אמרין:

צמצמם בין שני בדי ארון.

א"ל יהושע: ממה שהחזיקו אתכם שני בדי ארון, אתם יודעים **כי אל חי בקרבכם**, מכאן

שהמועט החזיק את המרובה.

ודכוותה: **יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד**.

בנוהג שבעולם, אדם מפנה כלי מלא תוך כלי ריקן, שמא כלי מלא בתוך כלי מלא?!
כך העולם מים במים, ואת אמרת **אל מקום אחד!**
מכאן שמועט החזיק את המרובה.

ודכוותה: ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע.

אמר רבי חנינא:

כמלא פי כברה קטנה הייתה, וכל ישראל עומדים שם?!
מכאן שמועט החזיק את המרובה.

ודכוותה: קחו לכם מלא חפניכם וכי חפנו של משה מחזיק שמונה קמצים?!

לא דמי ההוא דחפן לההוא דקמץ, דההוא דחפן תרין בהדין דקמץ.

וכתיב: **וזרקו משה** נמצא חפנו של משה מחזיק (ח) שמונה קמצים?!
מכאן שמועט החזיק את המרובה.

ודכוותה: אורך החצר מאה באמה וכל ישראל עומדים שם?!

מכאן שמועט החזיק את המרובה.

ואף ירושלם כן.

כדתינן:

עומדים צפופים ומשתחווים רווחים ארבע אמות לכל אחד ואחד מכל צד, כדי שלא יהא

אחד שומע תפלתו של חברו,

אף לעתיד לבוא כן, **בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' ונקוו אליה וגו'.**

ר' יוחנן סליק כו'

א"ל: וכי מחוקת היא [אותם].

א"ל: הקב"ה אומר: האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיד, **הרחיבי מקום אהלך וגו' כי ימין**

ושמאל תפרוצי.

הנה ארון הברית אדון כל הארץ.

אמר רבי שמואל בר נחמני:

כל מקום שנאמר: **אדון** עוקר דיורין ומכניס דיורין, וזה בנין אב לכולם עוקר כנעניים ומכניס
ישראל.

וכן הוא אומר: **לכן נאום האדון ה' צבאות אביר ישראל וגו' ואשיבה שופטיד כבראשונה.**

תנו רבנן:

כיצד עברו ישראל את הירדן?

בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נוסע תחלה, שנאמר: **הנה ארון הברית אדון כל**

הארץ עובר לפניכם בירדן.

בכל יום ויום לווים נושאים את הארון והיום נשאוהו כוהנים, שנאמר: **והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאים ארון ה'.**

תניא, ר' יוסי אומר:

בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון:

כשעברו את הירדן,

וכשסבבו חומת יריחו,

וכשהחזירוהו פלשתים למקומו,

וכיון שנטבלו רגלי הכוהנים במים חזרו המים לאחוריהם, שנאמר: **ורגלי הכהנים וגו' נטבלו בקצה המים.**

וכתיב: **ויעמדו המים הירודים מלמעלה קמו נד אחד.**

וכמה גובהן של מים?

י"ב מיל על י"ב מיל, כנגד מחנה ישראל **דברי ר' יהודה.**

א"ל ר' אלעזר בר' שמעון:

לדברידך אדם קל או מים קלים?

הוי אומר: מים קלים באים מים ושוטפים אותם!

אלא מלמד שהיו נגדשין כיפין ע"ג כיפין יותר משלש מאות מיל, עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר: **ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו'.**

עודם בירדן אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ, שנאמר: **והורשתם את כל יושבי הארץ וגו'** אם אתם עושים כן מוטב, ואם לאו באים מים ושוטפים אותיכם.

מאי 'אותיכם'?

אותי ואתכם.

עודם בירדן אמר להם יהושע: **הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל וגו'.**

עודם בירדן אמר להם יהושע: **שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשר אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה.**

אמר ר' יהודה אבא חלפתא וחנינא בן חכינאי:

עמדו על אותן האבנים ושיערו כל אחד ואחד כארבעים סאה, וגמירי: מאי דמידלי איניש על כתפיה תלתא דטעוניה הוי.

ומכאן אתה מחשב לאשכול, שנאמר: **וישאוהו במוט בשנים.**

ממשמע שנאמר: **במוט** איני יודע שהוא בשנים!?

מה תלמוד לומר בשנים?

בשני מוטות.

אמר ר' יצחק:

טורטני וטורטני.

דטורטני כיצד?

שמונה נשאו אשכול,

אחד נשא רימון,

ואחד נשא תאנה.

יהושע וכלב לא נשאו כלום, מפני שלא היו באותה עצה.

רבי אמי ורבי יצחק פליגי:

חד אמר:

לדברי ר' יהודה:

כחנייתן עברו.

לדברי רבי אלעזר בר' שמעון:

בזה אחר זה עברו.

וחד אמר:

בין למר ובין למר כחנייתן עברו.

מר סבר: אדם קל.

ומר סבר: מים קלים.

תנו רבנן:

כיון שעלה אחרון שבישראל מן הירדן חזרו המים למקומם, שנאמר: **ויהי כעלות הכהנים**

נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן וגו', נמצא ארון ונושאי מצד אחד, וישראל מצד אחד, נשא

ארון את נושאי ועבר, שנאמר: **ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני**

העם, ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר: **וישלח עוזא ידו אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו**

הבקר ו יחר אף אלהים בעוזא.

אמר לו הקב"ה: עוזא, נושאי נושאו הא עצמו לא כל שכן.

נמצאת אומר: שלושה מיני אבנים היו:

אחד שהקים משה בארץ מואב.

שנאמר: **בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר.**

ולהלן הוא אומר: **וכתבת על האבנים באר היטב**

אתיא באר באר.

ואחד שהקים יהושע בירדן,

ואחד שהקים יהושע בגלגל.

כיצד כתבו ישראל את התורה?

ר' יהודה אומר:

על גבי אבנים כתבוהו, שנאמר: **וכתבת על האבנים את כל דברי תורה הזאת באר היטב**, ואח"כ סדום בסיד.

אמר לו ר' שמעון:

לדבריך היאך למדו אה"ע תורה?

אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקב"ה, ושגרו נוטירין שלהם, וקלפו את הסיד וכתבוהו. ועל דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להם ללמוד ולא למדו.

ר' שמעון אומר:

על גבי סיד כתבוהו, וכתבו להן למטה: **למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות. הא למדת**, שאם חוזרים בתשובה מקבלים אותם.

אמר רבא בר שילא:

מאי טעמא דר' שמעון?

דכתיב: **והיו עמים משרפות שיד**, על עסקי סיד.

ור' יהודה אומר:

כסיד, מה סיד אין לו תקנה אלא שרפה, אף רשעים אין להם תקנה אלא שרפה.

בוא וראה כמה נסים נעשו לישראל באותו היום:

בו ביום עברו את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר מששים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז, שנאמר: **את אימתי אשלח לפניך**. ואומר: **תפול עליהם אימתה וכחד וגו' עד יעבור עמך ה'**, זו ביאה ראשונה. **עד יעבור עם זו קנית**, זו ביאה שניה.

אמור מעתה, ראויין היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע, אלא שגרם החטא.

ואח"כ הביאו אבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד, וכתבו עליו את כל התורה כולה **באר היטב** בשבעים לשון, והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו, וקבלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל, שנאמר: **והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון**.

יכול בכל מלון?

תלמוד לומר: **במלון אשר תלינו בו הלילה**.

וכתיב: **ושתים עשרה אבנים אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל:**

ששה שבטים עלו על ראש הר גריזים וששה על הר עיבל, והכהנים והלויים והארון למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון, והלויים מקיפין את הכהנים, וכל ישראל מזה ומזה עומדים, שנאמר: **וכל ישראל וזקניו מזה ומזה עומדים**. הסבו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה: **ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וגו'**, ואלו ואלו עונים אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ואמרו: **ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'**, ואלו ואלו עונים אמן, עד שגמרו ברכות וקללות.

ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדו אותם בסיד וכתבו עליו את התורה בשבעים לשון, והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו והלכו למקומם ולנו.

תנו רבנן:

הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך, **דברי רבי יהודה**.
אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת.
בארץ הכנעני היושב בערבה, אלו הר גריזים והר עיבל שיושבים בהם כותיים.
מול הגלגל סמוך לגלגל.
אצל אלוני מורה מה להלן שכס אף כאן שכס.
ולהלן הוא אומר: **עד מקום שכס עד אלון מורה**.

רבי אלעזר אומר:

הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן, דאי מירדן ואילך הא כתיב: **והיה בעברכם את הירדן**.
אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת.
בארץ הכנעני, בארץ החוי.
היושב בערבה והלא בהרים וגבעות הם יושבים!?!
מול הגלגל, והלא לא ראו את הגלגל!?!

ר' אלעזר בן יעקב אומר:

לא בא הכתוב אלא להראות להם דרך בשניה, כדרך שהראה להם בראשונה.
דרך בדרכים לכו ולא בשדות וכרמים.
היושב ביישוב לכו ולא בהרים וגבעות.
בערבה ולא במדברות.

תנו רבנן:

ברוך בכלל ברוך בפרט.
ארור בכלל ארור בפרט.
ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ארבע.
ארבע וארבע הרי שמונה.
שמונה ושמונה הרי שש עשרה.
וכן בסיני,

וכן בערבות מואב.

ר' שמעון:

מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אהל מועד שבמדבר.

תנו רבנן:

ונתת את הברכה על הר גריזים וגו' מה תלמוד לומר?

אם ללמד שתהא הברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הלא כבר נאמר: **אלה יעמדו לברך את העם וגו'.** וכתוב: **אלה יעמדו על הקללה וגו'!**
אלא להקדים ברכה לקללה.

יכול יהו כל הברכות קודמות לקללות?

תלמוד לומר ברכה וקללה, ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות. ולהקיש ברכה לקללה:
מה קללה בלויים, אף ברכה בלויים.
ומה קללה בקול רם, אף ברכה בקול רם.
ומה קללה בלשון הקדש, אף ברכה בלשון הקדש.
ומה קללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט.
ומה קללה אלו ואלו עונים אמן, אף ברכה אלו ואלו עונים אמן.

סימן טו

ויעמדו המים היורדים מלמעלה

קמו נד אחד.

הרחק מאדם העיר אשר מצד צרתן

אתה מוצא כל נסים שנעשו לישראל בזכותו של אברהם היו:

יציאת מצרים בזכותו, שנאמר: כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון.
קריעת ים סוף בזכותו, שנאמר: לגוזר ים סוף לגזרים. וכתוב: **אשר עבר בין הגזרים האלה.**
קריעת ירדן בזכותו, שנאמר: עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם.

רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי יוחנן אומר:

מצינו בתורה נביאים ובכתובים שלא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב.
בתורה, כי במקלי עברתי את הירדן הזה.
נביאים, ביבשה עבר ישראל את הירדן ישראל סבא.
בכתובים, מה לך הים כי תנוס הירדן תשוב לאחור וגו' מלפני אלהי יעקב.

פרק ד

המשך סימן טו

והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש.

אמר רבי לוי:

לקיחת הפסח עמדה להם בירדן, דכתיב: **בעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו'.**

וכתיב התם: **והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש.**

אכילת הפסח עמדה בימי המן, דכתיב: **בלילה ההוא נדדה וגו'.**

אמר ר' יוחנן בשם רבי בנאה:

ערל מקבל הזאה, שכן מצינו באבותינו שקבלו הזאה כשהיו ערלים, שנאמר: **והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש**, בעשרה לא מהול משום חולשא דאורחא, הזאה אימת עבוד לאו כשהם ערלים!?

ודילמא לא עבוד פסח כלל?

לא ס"ד דכתיב: **ויעשו את הפסח.**

ודילמא פסח הבא בטומאה עבוד?

אמר רב אשי:

בהדיא תניא:

מלו וטבלו ועשו פסחיהן בטהרה:

פרק ה

המשך סימן טו

בעת ההיא אמר ה' אל יהושע.

אמר רבה בר יצחק:

לא נתנה פריעת מלה לאברהם אבינו, שנאמר: **בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו'.**

ודילמא הנך דלא מהול כלל?

דכתיב: **כי מולים היו וגו',**

א"כ מאי שוב, ומאי שנית?

אלא לאו לפריעה, ולאקושי סוף מילה לתחילת מילה.

מה תחילת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת.

כדתנן:

אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב גבהה של עטרה.

ובמדבר מאי טעמא לא מהול?

אי תימא משום חולשא דאורחא, ואי תימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית.

דתניא:

כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית.

מאי טעמא?

איתימא משום דנזופין הוו.

ואי תימא משום דלא ליבדרו ענני כבוד.

אמר רב פפא:

הילכך האי יומא דעיבא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה, והאי דנא דדשו בו רבים, **שומר**

פתאים ה'.

תניא רבי ישמעאל אומר:

וכי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בסיני ונתן להם את התורה!?

אלא ח"ו נמולין היו אלא שלא כתקנן, והיו כורתין ולא היו פורעין, וכל מי שמל ולא פרע (ט)

כאלו לא מל, לכך אמר הכתוב: **לא מלו.**

וכשבאו ישראל לארץ ישראל, אמר לו הקב"ה ליהושע: יהושע, אי אתה יודע שאין ישראל

נמולין כדרךן וכתקנן, חזור ומול את ישראל פעם שנית, שנאמר: **ושוב מול את בני ישראל**

שנית, וקבץ את כל הערלות עד שעשה אותם כגבעה, שנאמר: **וימל את בני ישראל אל גבעת**

הערלות.

והיו ישראל לוקחים את הערלות ואת הדם ומכסין אותם בעפר המדבר, וכשבא בלעם וראה

את כל המדבר מלא ערלות, אמר: מי יוכל לעמוד בזכות זאת שמכוסה במדבר בעפר, שנאמר:

מי מנה עפר יעקב.

מכאן התקינו חכמים, שיהיו מכסין את הערלה בעפר הארץ שנמשלו בו, שנאמר: **והיה זרעך**

כעפר הארץ. וכך היו ישראל מלין עד שנחלקו לשתי ממלכות, מלכות אפרים מנעו מהם ברית

מילה ועמד אליהו ז"ל קנא קנאה גדולה ונשבע לשמים שלא להוריד טל ומטר, ושמעה איזבל

ובקשה להרוג אותו ועמד אליהו ז"ל והיה מתפלל לפני הקב"ה.

אמר לו הקב"ה: אליהו, הטוב אתה מאבותיך!?

יעקב ברח מפני עשו, שנאמר: **קום ברח לך.**

משה ברח מפני פרעה, שנאמר: **ויברח משה מפני פרעה (וישמע פרעה).**

דוד ברח מפני שאול, שנאמר: **ודוד ברח וימלט.**

מלמד, שכל הבורח נמלט.

ועמד אליהו ז"ל והלך לו להר חורב ושם נגלה עליו הקב"ה, ואמר לו: **מה לך פה אליהו?**

ויאמר קנא קנאתי.

א"ל לעולם אתה מקנא:

קנאת בשטים, על גלוי עריות.

וכאן את מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה, עד שאתה רואה בעיניך.
מכאן התקינו להיות עושין מושב כבוד למלאך הברית, שנקרא אליהו ז"ל מלאך הברית,
שנאמר: **ומלך הברית אשר אתם חפצים הנה בא.**

עשה לך חרבות צורים.

אמר ר' אמי:

בארבעה מקומות נאמר בלשון הזה, **עשה לך**, בשלשה נתפרש באחד לא נתפרש.
עשה לך תיבת עצי גופר נתפרש אעין דקרדרוס.

ועשה לך חרבות צורים

נתפרש גלבין דטינרי.

עשה לך שתי חצוצרות כסף התפרש.

עשה לך שרף לא נתפרש.

רבי יודן בשם רבי יוסי:

ישמע חכם ויוסף לקח, זה משה.

אמר: אם אני עושה אותו של זהב, אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה.

אם אני עושה אותו של כסף, אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה.

הרי אני עושה אותו של נחושת.

למה?

שלשון הזה נופל על הלשון הזה, שנאמר: **ויעש משה נחש נחשת.**

מכאן שנתנה תורה בלשון הקדש.

וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות

מקום שהוא עושה (י) גבעה בערלה.

רב נחמן אמר:

תן חלק לשבעה, זה דור שמלך משה לשבעה.

וגם לשמונה, זה דור שמלך יהושע לשמונה.

וזה הדבר אשר מל יהושע

ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' אבין בר' יוסי:

דבר אמר להם יהושע ומלך.

א"ל: **מה אתם סוברים שאתם נכנסין לארץ ערלים?**

כך אמר הקב"ה לאברהם: **ונתתי לך ולזרעך אחריך על מנת ואתה את בריתי תשמור:**

זהו שאמר הכתוב: **לכל זמן ועת לכל חפץ.**

זמן היה לו לאברהם שנתנה לו המילה, שנאמר: **בעצם היום הזה נמול אברהם.**

זמן היה לבניו שימולו, שנאמר: **כי מולים היו.**

היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם

לפי שראה פרעה באיצטגנינות וא"ל לישראל: **ראו כי רעה נגד פניכם.**
א"ל: רואה אני באיצטגנינות שלי כוכב אחד עולה לקראתכם ושמו רעה, והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל במדבר בעגל ובקש הקב"ה להורגם, בקש משה בתפלתו: **למה יאמרו מצרים ברעה הוציאם,** זהו שאמרנו לכם: **ראו כי רעה נגד פניכם, וינחם ה' על הרעה אשר דבר** והפך את הדם לדם מילה שמל אותם יהושע, וזה שכתוב: **היום גלותי את חרפת מצרים** שהיו אומרים: דם אנו רואים עליכם.

ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח

בעו מיניה מרב כהנא:

עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ, מהיכן הקריבו?

אם תאמר דעייל ביד נכרי, **קצירכם** אמר רחמנא, ולא קציר נכרי.

ומנלן דהקריבו, **דילמא לא הקריבו?**

לא סלקא דעתך, דכתיב: **ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח.** ממחרת הפסח אכול, דאקריבו עומר והדר אכול.

מהיכן הקריבו?

אמר להם: כל שלא הביא שלישי ביד נכרי.

ודילמא עייל ולא קים להו, אלא קים להו, הכא נמי קים להו.

ודילמא לא עייל כלל, אבל היכא דעייל רבעא או דנקא, בין שליש לפחות משליש לא קים להו?

לא סלקא דעתך, דכתיב: **והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש.**

ואי ס"ד דלא עייל כלל, בחמשה יומי מי קא מטי?!

אלא מאי, דעייל רבעא או דנקא, בחמשה יומי מי קא מלי?

אלא מאי אית לך למימר: **ארץ צבי** כתיב בה, הכא נמי **ארץ צבי** כתיב בה.

וישבות המן ממחרת

כל זמן שהיה משה קיים היה המן יורד להם.

משמת מה הוא אומר?

וישבות המן ממחרת, ולא שהמן היה תולה בחייו, אלא אף במיתתו, שמן המן שלקטו בשבעה באדר אכלו ל"ט יום עד ט"ז בניסן, והקריבו את העומר בגלגל, שנאמר: **ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וגו'** שאין תלמוד לומר: **עד בואם אל ארץ נושבת.**

מה תלמוד לומר עד בואם?

מלמד שאילו לא פסק המן לא רצו לאכול מתבואת הארץ.

רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל:

למה הדבר דומה?

למלך בשר ודם שאמר לעבדו: מזוג לי חמין.

א"ל: אין לי חמין.

א"ל: מזוג לי צונן.

דבר אחר:

משל אומר לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורין?

מפני שאין לי פת חטין.

מפני מה אתה אוכל חרובין?

מפני שאין לי דבילה.

כך אילו היה בידם של ישראל מאותה קמיצה שקמצו בו ביום שמת משה לא רצו לאכול

מתבואת ארץ כנען.

ואותה שנה שיצאו מארץ מצרים ירדה להם מן בטי"ז באייר, ופסק בשבעה באדר, וכלה

בידן בששה עשר בסיון, שנאמר: **ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא.**

דבר אחר:

מה תלמוד לומר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, והלא חסרים שלשים יום מחמשה

עשר בניסן עד ששה עשר באייר?

אלא שאכלו עוגות מצות שהוציאו בידן ממצרים, שהיו יפות להם כמן.

תניא, רבי יהושע אומר:

ארבעים יום אכלו ישראל את המן אחר מיתתו של משה.

כיצד?

בשבעה באדר מת משה, ואכלו ממנו ארבעה ועשרים של אדר, וששה עשר של ניסן, שנאמר:

וישבות המן ממחרת.

רבי אלעזר המודעי אומר:

שבעים יום.

כיצד?

מת משה בשבעה באדר, ואכלו ממנו ארבעה ועשרים של אדר, ראשון ושלשים של אדר שני,

ששנת עיבור היה, וששה עשר של ניסן.

ר' אליעזר אומר:

שבעים יום.

בשבעה בשבט מת משה, ואכלו ממנו כ"ד של שבט, ושלשים של אדר, וששה עשר של ניסן, ואותה שנה לא הייתה מעוברת.

רבי יוסי אומר:

נ"ד שנים אכלו ישראל את המן, ארבעים שנה בחייו של משה (י), וארבע עשרה שנה אחר מיתתו, שנאמר: **ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה**, שאין תלמוד לומר: **ואת המן אכלו עד בואם אל ארץ נושבת**, אלא אלו ארבע עשרה שנה אחר מיתתו של משה, שבעה שכבשו, ושבעה שחלקו.

שלוש פרנסים טובים נתנו להם לישראל, אלו הם:

משה,

ואהרן,

ומרים.

ושלוש מתנות טובות נתנו על ידם:

מן,

ועמוד הענן,

ובאר.

מן בזכות משה.

עמוד ענן בזכות אהרן.

באר בזכות מרים.

מתה מרים בטלה הבאר, דכתיב: **ותמת שם מרים**.

וכתיב בתריה: **ולא היה מים לעדה**.

וחזרה בזכות משה ואהרן.

מת אהרן בטל עמוד הענן דכתיב: **ויראו כל העדה כי גוע אהרן**.

ואמר ר' אבהו:

אל תקרי וַיִּרְאוּ אֱלֹהִים וַיִּרְאוּ.

חזרו שניהם בזכות משה.

מת משה בטלו שלשתן, וכתיב: **ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד**.

וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר!?

אלא שבטלו מתנות טובות, שנתנו על ידם בירח אחד.

ולעתיד לבא עתידין לחזור שלשתן, שנאמר: **לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכס שרב ושמש**.

לא ירעבו, זה המן.

ולא יצמאו, זה הבאר.

ולא יכס שרב ושמש, זה עמוד ענן.

ועל מבוועי מים ינהלם

מבוע לא נאמר אלא **מבוועי**, לעתיד לבא עתידין לצאת להם לישראל שנים עשר מבוועין, כנגד שנים עשר שבטים.

ויהי בהיות יהושע ביריחו.

והכתיב: **ויריחו סוגרת ומסוגרת!?**

אלא מלמד לעבורה של עיר שהוא כעיר,

ותנן:

הנותן עירובו בעבורה של עיר לא עשה ולא כלום.

ויאמר הלנו אתה אם לצרינו וגו'.

והיכי עביד הכי,

והא אמר רבי יהושע בן לוי:

אסור לאדם ליתן שלום בלילה שמא שד הוא?

שאני התם דקאמר ליה: **שר צבא ה'.**

ודילמא משקרי?

גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה:

כיון שאמר לו: **הלנו אתה** התחיל צועק מתחת צפרני רגליו.

א"ל: שני פעמים באתי להנחיל את ישראל את הארץ:

באתי בימי משה רבך ודחה אותי, שנאמר: **עתה באתי** אבל משה דחה אותי, שנאמר: **אם אין**

פניך הולכים אל תעלנו מזה.

אמר ר' אבא בר פפא:

לא נענש יהושע אלא על שבטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה, שנאמר: **ויאמר לא וגו'**

שר צבא ה' וגו'.

א"ל: אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה.

א"ל: **ועל איזה מהם באת?**

א"ל: **עתה באתי**, מיד, **וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.**

אמר רבי יוחנן:

מלמד שלן בעומקה של הלכה.

וגמירי כל זמן שארון ושכינה שלא במקומן, ישראל אסורין בתשמיש המטה.

ואמר ר' שמואל בר אבא, משמיה דרב:

גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין, שנאמר: **עתה באתי**, ות"ת דרבים ולא דיחיד.

פרק ו

המשך סימן טו

תסבו את העיר שבע פעמים.

אין מקיפין עיירות של עו"א פחות משלשה ימים קודם לשבת, הא דאת אמר במלחמת הרשות, אבל במלחמת חובה ואפילו בשבת, שכן מצינו שלא נלכדה יריחו אלא בשבת, שנאמר: **וביום**

השביעי תסבו את העיר שבע פעמים.

וכתיב: **עד רדתה** ואפילו בשבת.

כתיב: **אפרים מעוז ראשי.**

אם יאמר לך אדם למה חלל יהושע את השבת, אמור [לו]: הקב"ה (אני) א"ל, שנאמר: **וסבותם את העיר וגו' כה תעשה ששת ימים וגו' וביום השביעי וגו',** ואין שבעה בלא שבת.

אמר רבי שמעון בן חלפתא:

ועוד דבר אחד עשה מדעתו שלא אמר לו הקב"ה, כיון שכבשה בשבת, אמר יהושע: שבת קדש וכל מה שכבשנו בשבת יהיה קדש.

אמר רבי ברכיה:

כעיר הנדחת עשאה.

והרי עיר הנדחת אסורה בהנאה?

אמר ר' יהודה הלוי בר שלום, אמר רבי יהושע:

כתיב: **ראשית עריסותיכם תתנו לה'** הואיל וכבשנו אותה תחלה, נעשה אותה חלה להקב"ה:

והייתה העיר חרם.

אמר רבי שמעון בן לקיש:

כשם שהיא נכנסת לרמ"ח אברים כך היא יוצאה מרמ"ח אברים,

כשם שהיא נכנסת, דכתיב: **חרם** בגימטריה רמ"ח כך היא יוצאה, דכתיב: **ברוגז רחם תזכור** בגימטריה הכי הוי.

ויריעו העם ויתקעו בשופרות.

מלמד שלא היה להם חצוצרות שעשה משה שנגזו, שנאמר: **עשה לך שתי חצוצרות, לך אתה עושה ומסורים בידך ולא ליהושע תלמידך, ואף בחייו של משה נגזו, שנאמר: הקהילו אלי כל**

ראשי שבטיכם ושוטריכם.

והחצוצרות היכן היו?

נגזו, לקיים מה שנאמר: **אין שלטון ביום המות.**

ותפול החומה

שנו רבותינו:

הרואה חומת יריחו שנבלעה צריך לברך, **והא נפלה?**

דכתיב: **ותפול החומה?**

כיון דפותיה ורומה בהדי הדדיי נינהו, משום הכי איבלע איבלועי.

ויבאו הנערים המרגלים ויוציאו את רחב ואת אביה ואת אמה ואת אחיה ואת כל אשר לה ואת כל משפחותיה.

מה תלמוד לומר ואת כל משפחותיה?

תני, רשב"י אומר:

שאם היו במשפחתה מאתים אנשים והלכו ונדבקו במאתים משפחות אחרות, כלם נצולו בזכותה.

אמר הקב"ה: **אני אמרתי: ואם לא תורישו את יושבי הארץ והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם כי החרם תחרימם והם לא עשו כן, אלא ואת רחב הזונה ואת אביה ואת אמה החיה יהושע,** הרי ירמיה מבני בניה של רחב ועשה להם לישראל דברים של שכים בעיניהם, שנאמר: **דברי ירמיהו.**

סימן טז

וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה'.

תאנא: ארור

בו נידוי,

בו קללה,

בו שבועה.

בו נידוי, דכתיב: אורו מרוז.

ואמר עולא:

בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז.

בו קללה, דכתיב: ואלה יעמדו על הקללה,

וכתיב: ארור האיש אשר יעשה פסל.

בו שבועה, דכתיב: וישבע יהושע בעת ההיא וגו'.

וכתיב: ואיש ישראל נגש ביום ההוא ויואל שאול את העם וגו'.

אשר יקום ויבנה את העיר הזאת את יריחו.

ממשמע שנאמר: **את העיר הזאת** איני יודע שהיא יריחו, מה תלמוד לומר **את יריחו?!**

לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו.

סימן יז

ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ.

ארבעה הם שיצאו להם מוניטין בעולם, אלו הם:

אברהם,

ויהושע,

דוד,

ומרדכי.

אברהם, דכתיב: ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך.

ומהו מוניטין שלו?

זקן וזקנה מכאן ובחור ובתולה מכאן.

יהושע, דכתיב: ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ.

ומהו מוניטין שלו?

שור מכאן וראם מכאן, על שם: **בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו.**

דוד, דכתיב: ויצא שם דוד בכל הארצות, יצא לו מוניטין בעולם.

ומהו מוניטין שלו?

מקל ותרמיל מכאן ומגדל מכאן, עייש **כמגדל דוד צוארך.**

מרדכי, דכתיב: כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות, שיצא לו מוניטין

בעולם.

ומהו מוניטין שלו?

שק ואפר מכאן ועטרת זהב מכאן.

פרק ז

המשך סימן יז

וישלח יהושע אנשים מיריחו העי אשר עם בית און מקדם לבית אל.

מקודם היו קורין אותו בית אל ועכשיו קורין אותו בית און.

רבי שמואל ורבי אבהו בשם רבי אלעזר:

צא תאמר לו, צואה תאמר לו, צאהו נבלהו את שקורין פני קירי קורין אותו פני כלב.

עין כל עין קוץ. אריא קורין גליא.

תני, בשם רבי אליעזר:

לא רצה לקרותו עמלה קורא אותו עמדה.

רבי אבא בר כהנא אמר:

תמן קורין לפועלא טבא עמלה, ולהרהון של מימי רגלים עמרה.

רבנן אמרין:

שקץ תשקצנו שקצחו נבלהו.

ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש.

זה יאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין.

ויקרע יהושע שמלותיו.

רבי פנחס בשם רבי אושעיא:

שבטים גרמו לאביהם לקרוע, דכתיב: **ויקרע יעקב שמלותיו.**

והיכן נפרע להם?

במצרים, שנאמר: **ויקרעו שמלותם.**

יוסף גרם לשבטים לקרוע, לפיכך **ויקרע יהושע שמלותיו.**

מנשה גרם לשבטים לקרוע, לפיכך נתקרעה נחלתו, חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען.

בנימין גרם לשבטים לקרוע, לפיכך נפרע לו בשושן הבירה, שנאמר: **ויקרע מרדכי את בגדיו.**

ויעלו עפר על ראשם.

אמר ר' אלעזר:

התחילו מזכירים זכותו של אברהם אבינו, שנאמר: **ואנכי עפר ואפר**

אמרו: כלום בנה מזבח אברהם בעי, אלא בשביל שלא יפלו בניו בעי.

ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן

אמר רבי נחמן אמר רבי:

מאי דכתיב: **תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות?**

תחנונים ידבר רש, זה משה.

ועשיר יענה עזות, זה יהושע.

מאי טעמא?

אלימא, משום דכתיב: **ויציקום לפני ה'.**

ואמר רב נחמן:

בא וחבטן לפני המקום. אמר לפניו: רבשי"ע, על אלו תהרג רובן של סנהדרין!?

אטו פנחס לא עבד הכי, והא כתיב: **ויעמוד פנחס ויפלל.**

ואמר רבי אלעזר :

שעשה פלילות עם קונו, בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו : רבש"ע, על אלו יפלו ארבעה ועשרים אלף מישראל, דכתיב : **ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף!?** אלא משום דכתיב : **למה העברת העביר את העם הזה את הירדן**, משה נמי מימר אמר, דכתיב : **למה הרעות לעם הזה**, אלא מהכא : **ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן**.

ומה תעשה לשמך הגדול.

ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר :

שתף הקב"ה שמו בישראל.

משל למלך שהיה לו מפתחות של פלטרין קטנה.

אמר המלך : אם אני מניחה כמות שהיא אבודה, אלא הריני עושה שלשלת קטנה, שאם אבדה תהא מוכחת עליה.

כך אמר הקב"ה : אם אני מניח את ישראל כמות שהם יהיו נבלעים בין האומות, אלא הריני משתף שמי הגדול ביניהם והם חיים, כמו שכתוב : **מה תעשה לשמך הגדול**, המשותף בנו. מיד **ויאמר ה' אל יהושע קום לך**, קום לך ההיא דאדכרתא.

למה אתה נופל על פניך

אמר רבי אלעזר :

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, אלא אם כן נענה כיהושע, שנאמר : **ויאמר ה' אל יהושע קום לך**.

ויאמר ה' אל יהושע קום לך

דרש ר' שילא :

א"ל הקב"ה : שלך קשה משלהם, אני אמרתי : **והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים** ואתה רחקתם ששים מיל.

בתר דנפק אוקים רב אמורא עליה, ודרש : **כאשר צוה ה' את משה עבדו כן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה**.

אם כן מה תלמוד לומר קום לך?

א"ל : אתה גרמת להם.

והיינו דקאמר ליה בעי : **ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה רק שללה ובהמתה תבוזו לכם**.

דבר אחר :

קום לך

לא כך אמר משה, **כי הוא יעבור לפני העם** אם יעבור עוברים, ואם לאו אין עוברים. אם מנחיל נוחלים ואם לאו אין נוחלים, ואתה שלחת ולא הלכת עימהם.

חטא ישראל.

שנו רבותינו:

אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה.

מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שאמר: השכימו לי שבעה בעלייה! השכים ומצא שמונה,

אמר: מי הוא שעלה שלא ברשות ירד!

עמד שמואל הקטן ואמר: אני הוא שעליתי שלא ברשות, ולא לעבר שנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי.

א"ל: שב בני שב, ראויים כל השנים כלם לעבר על יד, אלא אמרו חכמים: אין מעברין את השנה אלא במזומנים לה, ולא שמואל הקטן הוה אלא אינש אחרינא, ומחמת כיסופא הוא דעבד.

כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום, אמר: מי שאכל שום יצא!

עמד רבי חייא ויצא, עמדו כולם ויצאו.

בשחר מצאו ר' שמעון בר רבי לרבי חייא,

א"ל: **אתה הוא שצערת לאבא?**

א"ל: ח"ו לא תהא כזאת בישראל.

ורבי חייא מהיכן גמר?

ממעשה דרבי מאיר.

דתניא:

מעשה באשה אחת שבאת לפני בית מדרשו של רבי מאיר.

א"ל: רבי, אחד מהם קדשני בביאה.

עמד רבי מאיר וכתב לה גט, עמדו כולם וכתבו לה גט.

ורבי מאיר מהיכא גמר לה?

משמואל הקטן.

ושמואל הקטן מהיכא גמר לה?

משכניה בן יחיאל, כתיב: **ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו.**

ושכניה בן יחיאל מהיכא קא גמר לה?

מיהושע, דכתיב: **ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל.**

אמר לפניו: רבש"ע, **מי חטא?**

א"ל: **וכי דילטור אני?**

לך והטל גורלות.

ואי בעית אימא ממשה רבנו, דכתיב: **עד אנה מאנתם.**

חטא ישראל

אמר ר' אבא בר זבדא אמר רבא:

אע"פ שחטא ישראל הוא.

אמר ר' פפא:

היינו דאמרי אינשי: אסא קאי בבי חילפי, אסא שמיה אסא קרו ליה.

סימן יח

זהו שאמר הכתוב: **אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי.**

אמר רבי יהושע:

שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכים הקב"ה מלמעלה, ואלו הם:
אחד בימי עזרא, כשעלו ישראל מבבל בקש הקב"ה להתיר להם את המעשרות.

מה עשו?

גזרו על עצמם שיהיו מעשרין, שנאמר: **ואת עריסותינו ותרומותינו ופרי כל עץ וגו'**

מה עשו?

כתבו בספר ונתנו אותו בהיכל, למחר נכנסו ומצאו אותו חתום, שנאמר: **ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום.**

ואחת בימי מרדכי, דכתיב: קיימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למטה.

ואחת בימי יהושע, בשעה שנכנסו לארץ אמר לו יהושע: והייתה העיר חרם ולא מצינו שא"ל הקב"ה.

ומנין שהסכים הקב"ה על ידו?

שנאמר: **חטא ישראל וגם עברו ברית.**

וכן יעקב, כשנכנסו בניו לברכה התחיל מחלק להם פרוקופות.

ומנין שהסכים הקב"ה על ידו?

אתה מוצא שברכות שברך יעקב ברכן מפי הגבורה.

ויש אומרים:

אף שאלת שלום בשם, שנאמר: והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם.

ומנין שהסכים הקב"ה על ידו?

שנאמר: **ה' עמך גבור החיל.**

וגם עברו את בריתי

אמר ר' יהודה בשם רבי יהודה בר מספרתא:

מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה, שנאמר: חמשה גם.

ואמר רבי אילעא בשם רבי יהודה בר מספרתא:

עכן מושך בערלתו הוה.

כתיב הכא: **וגם עברו את בריתי.**

וכתיב התם: **את בריתי הפר.**

פשיטא?

מהו דתימא במצוה פקר בגופיה לא פקר, קא משמע לן.

וכי עשה נבלה בישראל

אמר ר' אבא בר כהנא:

בעל נערה המאורסה.

כתיב הכא: **כי עשה נבלה בישראל**

וכתיב התם: **כי נבלה עשה בישראל.**

פשיטא?

מהו דתימא כולי האי לא פקר, קא משמע לן.

רבינא אמר:

דיניה כנערה מאורסה, בסקילה.

רבי עקיבא אומר:

החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם, וכל מי שהוא מפר השבועה, כאילו מפר את החרם, והמפר את החרם מפר את השבועה.

וכל מי שיודע דבר ואינו מגיד, החרם בא עליו ומכלה אותו ואת עציו ואת אבניו, שנאמר:

והוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו.

תדע לך כח החרם, בא וראה מיהושע בן נון שהחרים את יריחו ואת כל אשר בה והיה שם עכן וראה את התרפים ואת הכסף שהיו מקריבין לפניו ואת האדרת שהייתה פרוסה לפניו ולשון זהב אחת שהייתה לתוך פיו, וחמד אותם בלבו ולקחם והלך וטמנם בתוך אהלו, ועל מעלו שמעל מתו ששה ושלישים איש, והלך יהושע וקרע בגדיו ונפל על פניו ארצה לפני ארון הברית, הוא בקש תשובה ונתרצה לו הקב"ה, ואמר ליהושע: מעלו בני ישראל בחרם, שנאמר: **חטא ישראל.**

ראה יהושע בשתיים עשרה אבנים שעל כהן גדול שהם כנגד י"ב שבטים, וכל שבט ושבט שהיה עושה דבר של צדקה הייתה אבנו מגביה את אורה, וכל שבט ושבט שהיה עושה דבר של עבירה הייתה אבנו מכהה את אורה, וראה שהייתה אבנו של יהודה מכהה את אורה, וידע ששבט יהודה מעל בחרם והפיל גורלות ביניהם ונלכד עכן, ולקח יהושע את עכן ואת הכסף ואת האדרת ואת הלשון ואת בניו ואת בנותיו ואת כל אשר לו והעלם לעמק עכור. וכתוב: **לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות**, אבל על שידעו בדבר ולא הגידו סקלם ושרפם.

אם סקילה למה שרפה ואם שרפה למה סקילה?

אלא סקילה על שידעו בדבר ולא הגידו, שרפה על שנהרגו עליו אנשים צדיקים.

ועל שנתן הודיה לשמו הגדול של הקב"ה יש לו חלק לעוה"ב, שנאמר: **יעכרך ה' היום הזה**, היום הזה אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא.

אמר לו עכן ליהושע: בשביל דבר זה שאתה אומר אני מת, מה אתה מפיל גורלות ביני ובין ביתי, אף אני מפיל גורלות בינך ובין פנחס. אם לא יעלה הגורל על שניכם אף אני מאמין.

א"ל: **הגד לי מה עשית?**

א"ל עכן: **אף אתה מה עשית?**

מיד נפלה מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה והרגו בישראל כתות כתות.

כיון שראה עכן כך אמר בלבו: כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, ואני על ידי נהרגו כל אותם נפשות מיד הודה **אמנה אנכי חטאתי**.

אמר לו עכן: לית דמשה רבינו דמיך אלא תלתין או ארבעין יומין, לא כן אולפן משה רבך, **על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת**, שרית טעי.

צפה יהושע ברוח הקדש שהיה עתיד לחלק בגורל את הארץ, אמר: אם יתקיימו עתה, יאמרו כל ישראל: בדיני נפשות נתקיימו בדיני ממונות לא כל שכן, התחיל מפייסו: **בני שים נא כבוד**.

תנו רבנן:

שים נא כבוד לה'

אין נא אלא לשון בקשה, בשעה שנפל הגורל על עכן, אמר לו: יהושע, בגורל אתה בא עלי, אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם, אם אני מפיל גורל עליכם על אחד מהם הוא נופל.

א"ל: בבקשה ממך שלא תוציא לעז על הגורלות שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק בגורל, שנאמר: **אך בגורל תחלק הארץ**.

ותן לו תודה

אמר רבינא:

שחודי שחדיה במילי, כלום מבקש אני ממך אלא הודאה, **תן לו תודה** והפטר מיד.

ויען עכן את יהושע ויאמר חטאתי לה'.

אמר רבי חמא בר חנינא:

מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים, שנים בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר: **אמנה אנכי חטאתי לה' וכזאת וכזאת עשיתי**.

רבי יוחנן בשם רבי אלעזר בר' שמעון:

חמשה, ארבעה בימי משה ואחת בימי יהושע, שנאמר: **אנכי חטאתי לה' וכזאת וכזאת עשיתי.**

ועד השתא מאי טעמא לא איענוש?

לפי שלא נענשו על הנסתרות, עד שעברו את הירדן, שנאמר: **הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם.**

למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי' שבעד?

מלמד, שלא נענשו על הנסתרות, עד שעברו את הירדן **דברי רבי יהודה.**

א"ל רבי נחמיה:

וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר עד עולם?

אלא כשם שלא נענשו על הנסתרות כך לא נענשו על עונשים שבגלוי, עד שעברו את הירדן.

אלא עכן מאי טעמא איענוש?

משום דהווי ידעי ביה אשתו ובניו.

וארא בשלל.

ראיתי מה שכתוב בתורה: **ואכלת את שלל אויביך.**

מיד **וישלח יהושע מלאכים וירוצו האהלה** כדי שלא יגנבו אותם שבט יהודה ויוסיפו מחלוקת.

אדרת שנער

פורפירא בבליקין.

רב אמר:

איצטלא דמילתא.

שמואל אמר:

סרבלא דצריפא.

ומה בבל עבידא הכא?

אלא כל מלך ושלטון שלא היה לו שלטנות בארץ ישראל אינו שוה כלום, ומלך בבל אנטיקסר שלו יושב ביריחו, וזה משלח לזה כותבות וזה משלח לזה דורונות. כתיב: **ויתן יד, על ידו שני, ויהי כמשיב ידו, אשר על ידו השני.**

כמה ידות כתיב כאן?

רבי יודן אומר:

ארבעה כנגד ארבעה חרמים שהוא עתיד לפשוט ידו בהם:

חרמו של עמלק
וחרמו של סיחון ועוג
וחרמו של יריחו
וחרמו של כנעניים.

רבי הונא אמר:

כנגד ארבעה דברים שהוא עתיד ליטול מן החרם, שנאמר: **וארא בשלל וגו'.**

אדרת שנער

שנער, זה בבל (יג), שמנוערת מן המצות בלא תרומה ובלא מעשרות ובלא שביעית.

שנער, ששריה מתים בתשנוק.

שנער, ששריה מתים נערים.

שנער, שבניה מביטין בתורה עד שהם נערים.

בבל

אמר רבי יוחנן:

בלולה במקרא,

בלולה במשנה,

בלולה בגמרא.

אמר רבי אלעזר:

לעולם יקדים אדם תפילה לצרה, שאלמלי לא הקדים אברהם אבינו תפלה בין בית אל ובין

העי, לא נשתייר מישראל שריד ופליט.

וכן הוא אומר: **היערוך שועך לא בצר.**

ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו.

א"ל ריש גלותא לרב הונא:

אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו?

א"ל: ולטעמך, אם הוא חטא כל ישראל, מה חטאו, דכתיב: **וכל ישראל עמו?**

אלא להראותם, הכא נמי להראותם.

וישרפו אותם ויסקלו אותם באבנים

תרתני.

אמר רבינא:

הראוי לשריפה לשריפה, הראוי לסקילה לסקילה.

עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח.

אמר ר' שמעון בן לקיש:

מדכרין ומניחין, מדכרין ומשחקין.

ומדכרין ומניחין : **ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה.**
 מדכרין ומשחקין : **עכן בן כרמי כו' בן זרח למטה יהודה.**
 מדכרין ומניחין : **ויהי איש אחד מן הרמתים צופים.**
 מדכרין ומשחקין : **ויהי איש אחד מהר אפרים ושמו מיכיהו.**
 מדכרין ומניחין : **פקוד את בני לוי.**
 מדכרין ומשחקין : **פקדתי את אשר עשה לך עמלק.**
 מדכרין ומניחין : **ודוד בן איש אפרתי.**
 מדכרין ומשחקין : **וירבעם בן נבט אפרתי.**
 מדכרין ומניחין : **איש יהודי היה בשושן הבירה.**
 מדכרין ומשחקין : **איש צר ואויב.**
 מדכרין ומניחין : **כי מרדכי היהודי.**
 מדכרין ומשחקין : **כי המן בן המדתא.**
 מדכרין ומניחין : **כי ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן.**
 מדכרין ומשחקין : **שלומית בת דברי למטה דן, גנאי לו גנאי לאביו גנאי לאמו גנאי למשפחתו**
 גנאי לשבטו שיצא ממנו.
 וכשהוא צדיק, שבח לו שבח לאביו שבח לאמו שבח למשפחתו שבח לשבטו שיצא ממנו.

אמנה אנכי חטאתי.

שנו רבותינו:

היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות.
 אומרים לו : התודה! שכן דרך המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, ואם
 אינו יודע להתוודות, אומרים לו : אמור תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי!
 שכן מצינו בעכן, שאמר לו יהושע : **בני שים נא כבוד לה' ותן לו תודה ויען עכן את יהושע**
ויאמר אמנה אנכי חטאתי.

ומנין שכפר לו וידויו?

שנאמר : **ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור**
 לעוה"ב.

כתיב : **בנו זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כלם חמשה.**

מאי כלם חמשה?

כלם חמשה הם לעולם הבא.

כתיב : **זמרי, וכתוב : עכן**

רב ושמואל

חד אמר :

עכן שמו.

ולמה נקרא שמו זמרי?

שעשה מעשה זמרי.

וחד אמר:

זמרי שמו.

ולמה נקרא שמו עכן?

שעכן עונותיהם של ישראל.

אמר רב הונא בשם רבי אחא:

זובח תודה יכבדנני, זה עכן, שזבח את יצרו בתודה.

ושם דרך, שהראה דרך לשבים.

וירגמו אותו אבן

הוא לבדו.

וישרפו אותם באש

בבניו ובבנותיו הכתוב מדבר, שכן נאמר לו מפי הגבורה: **והיה הנלכד בחרם ישרף באש**, אותו ואת כל אשר לו.

אם כן מה תלמוד לומר וירגמו אותו?

אתא ללמדך, שהודה עכן שבשבת גנב, ונסקל על חלול שבת, ונשרף על שמעל בחרם.

פרק ח

המשך סימן יח

אז יבנה יהושע מזבח.

תניא, רבי אומר:

מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה.

בנה לא נאמר אלא **יבנה**.

כיוצא בדבר אתה אומר: **אז ישיר** שר לא נאמר, אלא **ישיר**, מכאן תשובה לאומרים: אין

תחיית המתים מן התורה.

אבנים שלמות

שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל מקצר ימיו של אדם, אין בדין שיניף המקצר על המאריך.

ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

והרי דברים קל וחומר:

ומה אבנים שאינם רואות ואינם שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אמרה תורה: **לא תניף עליהם ברזל**, המטיל שלום בין אדם לחברו, בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין עיר לעיר, בין אומה לאומה, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות.

והחציו אל מול הר עיבל.

מאי והחציו?

אמר רב כהנא:

כדרך שחלוקין כאן כך חלוקים באבני אפוד (כתוב ברמז תתרט"א).

מיתיבי: שתי אבנים טובות וכו' עד תיובתא דרב כהנא.

אלא מאי והחציו?

תאנה חציו של הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל, מפני שלוי למטה.

אדרבא, מפני שלוי למטה בצרי להו?

הכי קאמר: אע"פ שלוי למטה שהיו בני יוסף עימהם, שנאמר: **וידברו בני יוסף אל יהושע וגו'.**

תניא, רבי אומר:

אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה, ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה,

הא כיצד?

זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה.

רבי יאשיה אומר:

כל הראוי לשירות למטה והשאר למעלה.

רבי אומר:

אלו ואלו למטה.

הם עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, כלפי הר עיבל ופתחו בקללה.

ומאי על?

על בסמוך.

כדתניא:

ונתת על המערכת לבונה זכה.

רבי אומר:

על בסמוך, או אינו אלא על ממש, כשהוא אומר **וסכות על הארון את הפרוכת**, הוי אומר: על בסמוך.

פרק ט

סימן יט

ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע

אמר ר' איבו בשם ר' אליעזר בנו של ר' יסי הגלילי:

בשלשה מקומות חלקו באי עולם על הקב"ה:

אחד בדור הפלגה, ויהי כל הארץ שפה אחת

ומהו ודברים אחדים?

דברים של חירופין היו משיחין אחר הקב"ה.

ואחד בימי גוג ומגוג, יתייצבו מלכי ארץ ורוסנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו.

ואחד בימי יהושע, שנאמר: ויתקבצו יחדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד.

מהו פה אחד?

שחלקו על הקב"ה, שנאמר בו: **שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.**

ויאמרו אלינו זקנינו ויושבי ארצנו

אמר ר' יוחנן:

זקננו כתיב, סבי דבהתא, היא דעתיה דר' יוחנן, שאמר: כל מקום שנאמר בסדום, צדיקים

צדיקים כתיב:

ועתה ארורים אתם

אמר ר' אלעזר:

אררן כנחש, שנאמר: **ועתה ארורים אתם.**

וכתיב: **ועתה ארור אתה.**

וכתיב: **ויאמר איש ישראל אל החוי וכי חוים היו והלא גבעונים היו!?**

אלא שעשו מעשה חוי אמך יודע אני שאמר לו הקב"ה: **ביום אכלך ממנו מות תמות** אלא הריני

הולך ומרמה בהם והם הולכים ועושים, ואני יורש הארץ לעצמי.

כך אמרו: אלו יודעים אנו שאמר הקב"ה **החרם תחרימם** וכתיב: **לא תכרות להם ולאליהם**

ברית הרינו הולכים והם כורתים עמנו ברית, מה נפשך הורגים אותנו עברו על השבועה קיימו

אותנו עברו על הגזרה, בין כך ובין כך נענשין ואין יורשין הארץ:

ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה'

משה גזר עליהם לההוא דרא, דכתיב: מחוטב עציך עד שואב מימך.

אתא יהושע גזר עליהם בזמן שבהמ"ק קיים, דכתיב: **ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים**
אתא דוד גזר עליהם בזמן שאין ב"ה קיים, דכתיב: **ויקרא המלך לגבעונים והגבעונים לא**
מבני ישראל המה (כתוב ברמז תתרט"א).

פרק י

המשך סימן יט

ויהי כשמוע אדוני צדק מלך ירושלים

המקום הזה מצדיק את יושביו.

אדוני צדק ומלכי צדק נקראת ירושלים צדק, ע"ש: **צדק ילין בה**.

ויהי בנוסם מפני בני ישראל וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים והם במורד בית
חורון.

תנו רבנן:

הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון ואבני אלגביש ואבני בית
חורון ואבן שזרק עוג מלך הבשן ואבן שישב עליו משה כשעשה מלחמה עם עמלק
ואשתו של לוט וחומות יריחו שנבלעו במקומם כלם צריכין ליתן שבח והודאה לפני
המקום.

אבני בית חורון, דכתיב: **ויהי בנוסם מפני בני ישראל**.

סימן כ

אז ידבר יהושע.

יש אז לשעבר ויש אז לעתיד לבא.

אז הוחל לקרוא.

אז אמרה חתן דמים.

אז ישיר משה.

אז ישיר ישראל.

אז ידבר יהושע.

אז אמר דוד.

אז אמר שלמה.

הרי אלו לשעבר.

ויש אז לעתיד לבוא:

אז תראי ונהרת.

אז יבקע כשחר.

אז ידלג כאליל פסח.

אז תפקחנה.
אז תשמח בתולה במחול.
אז ימלא שחוק פינו.
אז יאמרו בגוים,
הרי אלו לעתיד לבא.

עשר שירות הם:

הראשונה במצרים, שנאמר: **השיר יהיה לכם כליל התקדש חג.**
שנייה שנאמרה על הים, **אז ישיר משה.**
שלישית, שנאמר על הבאר, שנאמר: **אז ישיר ישראל.**
רביעית שאמר משה: **ויהי כללות משה לכתוב.**
חמישית, שאמר יהושע: **אז ידבר יהושע.**
שישית, שאמרה דבורה וברק: **ותשר דבורה וברק.**
שביעית, שאמר דוד: **וידבר דוד לה'.**
שמינית, שאמר שלמה: **אז אמר שלמה.**
תשיעית, שאמר יהושפט, שנאמר: **וצאתו לפני החלוץ אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.**
ואחד לעתיד לבא, שנאמר: **שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים.**

שכל השירות שעברו קרויות בלשון נקבה, כשם שהנקבה יולדת, כך התשועות שעברו היו אחריהם שעבוד.
אבל התשועה העתידה לבא קרויה לשון זכר, שאין אחריה שעבוד, שנאמר: **ישראל נושע בה' תשועת עולמים.**

סימן כא

שמש בגבעון דום.

זה שאמר הכתוב: **אני ידי נטו שמים וכן צבאם צויתי.**

אמר ר' יונתן:

תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לבני ישראל, הדא הוא דכתיב: **וישב הים לפנות בקר לאיתנו - לתנאו.**

אמר ר' ירמיה בר' אלעזר:

לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב: **אני ידי נטו שמים וכל צבאם ציוויתי.**
ציוויתי את הים שיקרע לפני בני ישראל.
ציוויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע, שנאמר: **שמש בגבעון דום.**
ציוויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה, שנאמר: **האזינו השמים ואדברה.**
ציוויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו, שנאמר: **והעורבים מביאים לו לחם.**

ציוויתי את האור שלא תזיק את חנניה מישראל ועזריה.

ציוויתי את האריות שלא יזיקו לדניאל.

ציוויתי את השמים שיפתחו לפני יחזקאל, שנאמר: **נפתחו השמים ואראה מראות אלהים.**

ציוויתי את הדג שיקיא את יונה, שנאמר: **ויאמר ה' לדג ויקא את יונה.**

זה שאמר הכתוב: **ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והאלהים עשה שייראו מלפניו.**

אמר ר' יוסי בן זמרא:

בתחילת ברייתו של עולם, אמר הקב"ה: **יקוו המים ותראה היבשה.**

מפני מה כתיב הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו?
שיראו מלפניו.

משל למה הדבר דומה?
למדינה שמרדה במלך.

מה עשה?

הביא לגיון אחד קשה והקיפה, כדי שיראו בני המדינה ויתיראו מפניו.

כך ברא הקב"ה את עולמו יום שיהא יום כו'.

בא יעקב ושקע השמש שלא בעונתו, שנאמר: וילן שם כי בא השמש.

בא יהושע ועשה את הלילה יום, שנאמר: שמש בגבעון דום.

הרי צדיקים שגורעין ומוסיפין על דבריו כדי שיהיו הבריות יראין מלפניו.

ברא הקב"ה ימים

משה עשה את הים יבשה, שנאמר: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים.

בא אלישע ועשה את היבשה ים: כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים.

ברא הקב"ה חורף וקיץ

בא אליהו ועשה את החורף קיץ: חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר.

בא שמואל ועשה את הקיץ חורף, שנאמר: הלוא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר.

ברא הקב"ה העליונים לעליונים התחתונים לתחתונים, שנאמר: השמים שמים לה' וגו',

בא משה, ועשה את התחתונים לעליונים ואת העליונים לתחתונים, שנאמר: ומשה עלה אל האלהים, וירד ה' על הר סיני.

סימן כב

זה שאמר הכתוב: **ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'.**

משעה שהשמש זורח עד שהוא שוקע מקלס להקב"ה.

וכן את מוצא, בשעה שעמד יהושע בגבעון ובקש לשתק את החמה, לא אמר שמש בגבעון עמוד, אלא **שמש בגבעון דום**, אלא כל שעה שהוא מהלך הוא מקלס להקב"ה, וכל שעה שהוא מקלס

יש בו כח לעמוד, לכך א"ל יהושע: **דום!**

א"ל השמש: אתה אומר לי דום, יש קטן פותח פיו ואומר לגדול הימנו דום, אני נבראתי

ברביעי ואתה נבראת בשישי ואתה אומר לי דום?!

א"ל יהושע: בן חורין קטן שיש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק?!

לא קנה אברהם אבינו השמים וכל מה שבתוכו, שנאמר: **ברוך אברם לאל עליון קונה שמים**

וארץ, ולא זו בלבד, אלא שנשתחיות כעבד לפני יוסף, שנאמר: **והנה השמש והירח ואחד עשר**

כוכבים משתחיים לי.

א"ל השמש: **אתה אומר שאדום ומי אומר קלוסו של הקב"ה?**

א"ל: שתוק, ואני אומר, שנאמר: **אז ידבר יהושע**, ואין אז אלא שירה, שנאמר: **אז ישיר**

משה.

וידום השמש וירח עמד הלא היא כתובה על ספר הישר

ר' חלפיה אייתי ליה מהכא:

ולמשול ביום ובלילה אלו צדיקים שהם שולטין במה שנברא להאיר ביום, ובמה שנברא להאיר בלילה.

ר' חנן בשם ר' שמואל בר רב יצחק:

מייתי לה מסיפא דספרא: **ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים**, אפשר כן? אלא זה יהושע שעומד ממנו, שהוא מעמיד לגל חמה ולבנה שהם שליטים מסוף העולם ועד סופו.

ואית דמייתי לה מסיפא דאורייתא: **בכור שורו הדר לו וגו'**, אפשר לומר כן?

אלא זה יהושע שעומד ממנו כו' (כדלעיל).

אמר ר' שמעון בן יוחאי:

ספר משנה תורה היה (שגנוז [סגנון] של יהושע, נטולו והראהו לגלגל חמה.

א"ל: כשם שלא דממתי מזה, אף דום מלפני.

אמר ר' יצחק:

א"ל: עבדא בישא, **לא זבינת כספא דאבא את?**

לא כך ראה אותך אבא בחלום: **והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחיים לי.**

מאי ספר הישר?

אמר ר' חייא בר אבא:

זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנאמר: **תמות נפשי מות ישרים**.

ר"א אומר:

זה ספר משנה תורה, דכתיב ביה: **ועשית הישר והטוב**.

ר' שמואל בר נחמני אומר:

זה ספר שופטים, דכתיב ביה: **איש הישר בעיניו יעשה**.

ויעמד השמש בחצי השמים

וכמה הוי יומא?

אמר ר' יהושע בן לוי:

כ"ד שעי, אזל שית וקם שית אזל שית וקם שית, כולה מילתא כיום תמים.

ר"א אומר:

תלתין ושית, אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים.

ר' שמואל בר נחמני אומר:

ארבעים ותמני, אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם עשרין וארבע.

ולא אץ לבא כיום תמים

מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים.

אית תימא בתוספתא פלגי ר' יהושע אומר:

כ"ד, אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים.

ר"א אומר:

שלשים וששה, אזל שית וקם תריסר אזל שית וקם כ"ד.

ולא אץ לבא כיום תמים

מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים.

ר' שמואל בר נחמני אומר:

שמונה וארבעים, אזל שית וקם כ"ד אזל שית וקם כ"ד.

מקיש עמידתו לביאתו, מה ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים.

תאנא:

כשם שעמדו לו ליהושע כך עמדה לו למשה ולנקדימון בן גוריון,

יהושע קראי, נקדימון בן גוריון גמרא.

משה מנא לך?

אמר ר' אלעזר: אתיא אחל אחל.

כתיב הכא: אחל תת פחדך.

וכתיב התם: אחל גדלך.

ר' יוחנן אמר:

אתיא תת תת.

כתיב הכא: אחל תת פחדך

וכתיב התם: ביום תת ה' את האמרי.

ר' שמואל בר נחמני אמר:

מגופיה דקרא: אשר ישמעון שמעך וגו'.

אימתי ורגזו וחלו מפניך?

בזמן שעמדה לו חמה.

מיתבי:

ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו!?

אי תימא שעות הוא דלא הוּו נפיש כולי האי, ואי תימא אבני ברד דלא הוּו, דכתיב: ויהי

בנוסם מפני בני ישראל וה' השליך עליהם אבנים גדולות.

מופת השישי

מיום שנבראו שמים וארץ השמש והירח וכוכבים עולים להאיר על הארץ, עד שבא יהושע ועשה מלחמתם של ישראל והגיע ערב שבת וראה בצרתם של ישראל שלא יחללו את השבת, עד שראה חכמי הגויים חובשים במזלות לבא על ישראל.

מה עשה?

פשט את ידיו לאור השמש ולאור הירח, והזכיר עליהם את השם ועמד כל אחד ואחד במקומו שלשים ושש שעות עד מוצאי שבת, שנאמר: וידום השמש וירח עמד וראו כל מלכי ארץ ותמהו, לפי שלא היה כמוהו מיום שנברא העולם, שנאמר: ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל:

פרק יא

המשך סימן כב

כל הערים העומדות על תלם לא שרפם יהושע זולתי חצור לבדה.

רבי אלעזר אומר:

במסורת שרפה, הקב"ה אמר למשה ומשה אמר ליהושע.

אמר רבי שמואל בר נחמני:
בשלשה מקומות נתכנסו אוה"ע לעשות מלחמה ולא הניחן הקב"ה.

והיכן נתכנסו?

לחצור וכו'.

ואחד מהן: **ויסעו ויהי חתת אלהים על (כל) הערים אשר סביבותיהם וגו'.**

כאשר צוה ה' את משה עבדו.

מעשה ברבי ישבב שעמד וחלק כל נכסיו לעניים, ושלח לו ר"ג, והלא אמרו חכמים: חומש

נכסיו לעניים?

ור"ג לאו קודם לאושא הוה?

רבי יוסי בר רבי בון בשם ר' לוי:

כך הייתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים.

ללמדך שכל דבר שנתנין בית דין נפשם עליו, סוף שהוא מתקיים, כמו שנאמר למשה מסיני.

ואתיא כי הא דאמר רבי מנא:

כי לא דבר רק הוא מכנס ואם הוא רק, מכנס הוא רק.

למה?

שאין אתה יגעים בו, **כי הוא חייכם** בשעה שאתם יגעים בו.

רבי תנחומא בשם רבי הונא:

ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה משה אין כתיב כאן אלא את אשר צוה ה' אפילו

דברים שלא שמע מרבו הסכימה דעתו, כמה שנאמר למשה.

רבי יוחנן בשם רבי בנאה:

כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וגו'

לא הסיר דבר מכל אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא **אשר צוה ה' את משה** אפילו

דברים שלא שמע מרבו.

ורבנן אמרין:

כי ה' יהיה בכסלך אלו דברים שאתה כסיל בהם.

ושמר רגלך מלכד.

רבי דוסא אומר:

מן ההוריה.

רבי לוי אומר:

מן המזיקין.

אמר רבי בא:

מכיס לך, אם אתה נותן מכיסך צדקה הקב"ה משמרך מן המזיקין ומן הזימות ומן הגולגולת.

פרק יב

המשך סימן כב

מלך יריחו אחד.

ר' זעירא ורבי ירמיה בשם רב:

שירת הים ושירת דבורה נכתבין אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח.

עשרת בני המן ומלכי כנען אריח ע"ג אריח ולבנה ע"ג לבנה.

מאי נדון, למצוה או לעכב?

אמר ר' יוסי בר חנינא בר אחוי דר' אושעיא:

נהיר את כד הוינן קיימין קומי חנותא דר' אושעיא חביבך, עבר רבי אבא בר זבדא ושאלין

ליה, ואמר בשם רב לעכב.

רבי חייא בריה דרבי אחא דיפו, רבי ירמיה בשם רבי זעירא:

צריך לאומרו בנשימה אחת, ועשרת בני המן עימהם.

אמר רבי שמואל בר נחמני:

כל אותם שנים (ושלשים) [וששים] מלכים שהרג יהושע כלם היו במשתה של אברהם אבינו,

שנאמר: **ויעש אברהם משתה גדול**, משתה גדולים היו שם.

ולא שלשים ואחד היו?

אלא כי התיא דאמר רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי פרנך בשם ר' יוחנן:

מלך יריחו אחד

(יב) שאין תלמוד לומר אחד אלא הוא ואנטיקסר שלו.

אמר ר' יהודה:

וכי ל"א מלכים היו כלם בא"י?

אלא כדרך שעשו ברומי עכשו שכל מלך ומלך שלא קנה פלטרין ברומי לא עשה כלום, כך כל

מלך ומלך שלא קנה פלטריות וחוליות בא"י לא עשה כלום, הדא הוא דכתיב: **ואתן לך ארץ**

חמדה נחלת צבי צבאות גויים.

פרק יג

המשך סימן כב

חמשת סרני פלשתים

פתח בחמשה וחשיב שיתא?

אמר ר' יוחנן:

אדנקי שלהן חמשה.

א"ל רב חסדא לרב תהליפא בר אבינא:

זיל כתוב אדנקי (שלהם) באגרתך ופירשה (דכתיב: **והעוים היושבים בחצרים וגו'**).
ופליגא דרב.

דאמר רב:

עוים מתימן באו.

ולמה נקרא שמש עוים?

שעוו את מקומם.

דבר אחר:

שאוו לאלהות הרבה.

דבר אחר:

שכל הרואה אותו אוחזתו עוית, ואית להו שיתסר דרי שיני לכל חד וחד.

אמר ריש לקיש:

הרבה מקראות יש שראויים לישרף כספרי מינים והם הם גופי תורה: **והעוים היושבים בחצרים עד עזה וגו'**.

מאי נפקא מינה?

ממה דאשבעיה אבימלך לאברהם, דכתיב: **ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי וגו'**
אמר הקב"ה: ליתו כפתורים וליפקו מעוים דאינהו פלשתים, וליתו ישראל וליפקו מכפתורים.

כיוצא בו: כי חשבון עיר סיחון וגו'.

כיוצא בו: צידונים יקראו לחרמון וגו'.

כיוצא בו: ואת העם העביר אותו לערים.

מאי נפקא מינה?

דלא ליקרו לאחיה גלוותא.

פרק יד

המשך סימן כב

ויגשו בני יהודה אל יהושע.

מצינו הגשה למלחמה,

הגשה לתפלה,

הגשה לפיוס.

הגשה למלחמה, כמה דאת אמר: **ויגש יואב וכל העם אשר אתו למלחמה.**

הגשה לתפלה, **ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו הנביא.**

הגשה לפיוס, **ויגשו בני יהודה אל יהושע לפיוס:**

סימן כג

בן ארבעים שנה אנכי היום

תנו רבנן:

ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחד,

ימי אהל מועד שבגלגל י"ד שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו,

ימי אהל מועד שבנוב וגבעון נ"ז,

נשארו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחד.

ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחד מנלן?

דאמר מר:

שנה ראשונה עשה משה את המשכן.

בשניה הוקם ושלח מרגלים.

י"ד בגלגל.

שבע שכבשו מנא לן?

דקאמר כלב: **בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה ועתה הנה אנכי שמונים וחמש שנה.**

כי עברו לירדן בר כמה הוה?

בר שבעים ותמני, וקאמר: **בן שמונים וחמש, הרי שבע שכבשו.**

ושבע שחלקו מנא לן?

אי תימא מדשבע כבשו שבע חלקו.

ואי תימא מדלא אשכח י"ד שנה אחר שהוכתה העיר, שבנוב וגבעון נ"ז, דכתיב: **ויהי בהזכירו**

את ארון האלהים ויפול מעל הכסא.

ותניא:

כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו להם לנוב, כשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון, וכתוב: **ויהי כשבת ארון האלהים בקרית יערים וירבו הימים ויהי עשרים שנה.**

הי נינהו עשרים שנה?

יש אומרים:

דשמואל עצמו, ושתיים דשמואל ושאלו, ושבע שמלך דוד בחברון, וכתוב: **והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים.** וכתוב: **ויחל לבנותו בחדש השני בשנת ארבע למלכותו,** נשתיירו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת.

תניא:

תת"נ שנים עשו ישראל בארץ משנכנסו בה, עד שיצאו ממנה שהם י"ז יובלות, וכן הוא אומר: **בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר.**

אימתי נאמר?

בתחילת היובל.

ואם י"ז יובלות הם, היאך חסרים י"ד שנה?

אמור מעתה, שבע שנים היו מכבשין ושבע שנים היו מחלקין:

בן ארבעים שנה אנכי

נמצינו למדים מכאן בדורות הראשונים דילדו בני שמונה, דכתוב: **ותמת עזובה אשת כלב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור.** וכתוב: **ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה.**

וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי?

בר תליסר, דכתוב: **איש איש ממלאכתו אשר המה עושים.**

ותניא:

שנה ראשונה עשה משה משכן, שניה הוקם ושלח המרגלים, וכתוב: **בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' אותי** דל ארביסר דהוי בצלאל פשו להו עשרים ושית, דל תרתי דתלתא עבורי שאשתכח דכל חד וחד בתמני.

ויתנו לכלב את חברון

חברון עיר מקלט הואי?

אמר אביי:

פרוואה דידיה.

וכן הוא אומר: **את שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפונה לאחזה, ושם חברון לפנים קרית ארבע.**

שדרו בה ארבעה צדיקים:

ענר,
אשכול,
וממרא,
ואברהם.

ושמלו בה ארבעה צדיקים:

ענר,
ואשכול,
וממרא,
ואברהם.

ושנקברו בה ארבע אמהות:

חווה,
שרה,
רבקה,
לאה.

ושנקברו בה ארבעה אבות:

אדם,
אברהם,
יצחק,
ויעקב.

ועל שם בעליה שהם ארבעה ענק ושלשת בניו.

אמר רבי עזריה:

שמשם יצא אברהם ורדף אחר ארבעה מלכים קוזמוקטורין שהיא עולה בקינריסין של ארבעה:

בתחילה ליהודה,
ואח"כ לכלב,
ואח"כ לכוהנים,
ואח"כ ללווים.

שהיא מארבעה מקומות מגונים שבא"י.

ואיזו הם?

רבי יצחק אמר:
דור,
ונפת דור,
ותמנת סרח,
וחברון.

ורבנן אמרין:
דנה,
וקרית סנה,
ותמנת סרח,
וחברון.

האדם הגדול בענקים.

אדם זה אדם הראשון.

הגדול, אלו אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים.

באברהם הוא אומר: **וה' ברך את אדוני מאד ויגדל.**

ביצחק כתיב: **ויגדל האיש וילך הלוך ויגדל עד כי גדל מאד.**

ביעקב כתיב: **ויגדלו הנערים.**

ועשו היה בכלל, אלא שקלקל במעשיו ובזה את הבכורה ונעשה קטן, שנאמר: **הנה קטן נתתיך בגויים.**

תניא רבי יוסי הגלילי אומר:

אחר שהכתוב שוקל מעשה ארץ ישראל למעשה ארץ מצרים, שנאמר: **כמעשה ארץ מצרים**

וגו'. למה זכו כנעניים שישבו על ארצם מ"ז שנה?

שנאמר: **וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים.**

מפני שכבדו את אברהם אבינו, שאמרו לו: **נשיא אלהים אתה בתוכנו** זכו שישבו על ארצם מ"ז שנה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' יהודה בן לקיש:

הרי הוא אומר: האדם הגדול בענקים והארץ שקטה ממלחמה, בני כנען שכבדו את אברהם אבינו זכו שתשקוט הארץ עליהם.

האדם הגדול בענקים והארץ שקטה מה ענין זה לזה?

מלמד שלא שקטה המלחמה מן הכנעניים אלא בזכות אברהם שנהגו בו כבוד, ואמרו לו: **נשיא אלהים אתה בתוכנו אדוני שמעני.**

ועוד נותרה בהם פליטה ומהם הלכו לאפריקי.

ומה אם כנעניים על שכבדו אותו עמדה להם זכותו אע"פ שלא הלכו בדרכיו ולא אהבו את המקום, בניו שהולכים בדרכיו ועושים צדקות וגמילות חסדים על אחת כמה וכמה.

דבר אחר:

האדם הגדול בענקים

אמר רבי:

זה אברהם.

ולמה קורא אותו גדול?

רבי לוי ורבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא:

פסיעותיו של אברהם אבינו היו ג' מילין.

ר' יהודה ברבי סימון אומר:

מיל, שנאמר: **ארח ברגליו לא יבא מי פעל**, למפרע מיל ר"ת.

רבי נחמיה בשם רבי איבו:

לא נתאבקו רגליו כשהלך אחר המלכים, אלא כזה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת.

דבר אחר:

למה קרא אותו גדול?

שהיה ראוי להבראות קודם אדם הראשון, אלא אמר הקב"ה שמא יקלקל ואין מי שיבוא אחריו ויתקן, אמר הקב"ה: הרי אני בורא את האדם תחלה, שאם יקלקל יבא אברהם ויתקן תחתיו.

אמר רבי אבא כהנא:

אדם שיש לו קורה שופעת היכן הוא נותנה לא באמצע הבית כדי שתסבול קורה שלפניה ולאחריה!?

כך אברהם נתנו הקב"ה באמצע הדורות, כדי שישבול דורות שלפניו ודורות שלאחריו.

אמר ר' לוי:

מכניסין את המתוקנת לביתה של מקולקלת ואין מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת.

פרק טו

סימן כד

(ותאר) [ועלה] הגבול [גי בן הנם] אל כתף היבוסי

זה שאמר הכתוב: **וילך הוא ושמואל וישבו בניות.**

וכתיב: **הנה דוד בניות ברמה.**

אמר רבה:

וכי מה ענין ניות אצל רמה?

אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם.

אמרי: כתיב: **וקמת ועלית אל המקום.**

מלמד שבהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה מכל הארצות.

לא הווי ידעי מקומו היכא, אייתו ספר יהושע, (בכלהו שבטים) [בשבט יהודה] כתיב: **ועלה**

הגבול בשבט בנימן [ויירד] כתיב, (ועלה ותאר לא כתיב), שמע מנה הכא הוא מקומו, סבור

למבניה בעין עיטס דמדלי, אמרו: נחתי ביה קליל, כדכתיב: **ובין כתפיו שכן.**

ואית דאמרי:

גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלקו של בנימן, ואי מדלינן ליה אתפליגו ליה

טובא, מוטב דנחתי פורתא, כדכתיב: **ובין כתפיו שכן**, ועל דבר זה נתקנא בו דואג האדומי

בדוד, כדכתיב: **כי קנאת ביתך אכלתני.**

וכתיב: **שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אבוא**

באהל ביתי, אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני וגו', עד אמצא מקום לה' משכנות

לאביר יעקב הנה שמענוה באפרתה זה יהושע, דקא אתי משבט אפרים.

מצאנוה בשדי יער זה בנימן, דכתיב ביה: **בנימין זאב יטרף.**

ושם דביר לפנים קרית ספר.

ובמקום אחר הוא אומר: **דנה וקרית סנה הוא דביר**, נמצא ארבעה שמות לו.

וכי מה צורך לבאי העולם בכך?

אלא שהיו ארבע מלכויות מכתשות זו את זו, זאת אומרת על שמי יקרא, וזאת אומרת על שמי

יקרא.

והלא דברים ק"ו:

ומה פסולת ארץ ישראל מכתשות עליה, ק"ו לשבח של א"י.

כיוצא בו: עלה אל הר העברים הזה הר נבו.

ובמקום אחר הוא אומר: **עלה ראש הפסגה**, נמצא קרוי שלשה שמות.

וכי מה צורך לבאי עולם וכו'.

ושם דביר לפנים קרית ספר

אמר רבא:

כמאן קרו פרסאי לספרא דביר?

מהכא וכו':

ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר

תנא, אלף ושבע מאות ספקות של גזרות שוות ושל קלין וחמורין ושל דקדוקי סופרים נשתכחו

בימי אבלו של משה.

אמר ר' אבהו:

אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז בפלפולו, שנאמר: **ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה ביתי.**

מאי עכסה?

שכל מי שרואה אותה כועס על אשתו.

סימן כה

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

ארבעה שאלו שלא כהוגן לשלשה השיבו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן. אליעזר עבד אברהם, דכתיב: והיה הנערה אשר אומר אליה וגו'.

יכול אפילו חגרת אפילו סומא?

נזדמנה לו רבקה.

כלב, ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר.

הא אילו לכדה עבד אחד היה נותן לו את בתו?

ונתן לו כהוגן, **וילכדה עתניאל בן קנז.**

שאל בן קיש, דכתיב: והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו.

יכול אפילו עבד אפילו ממזר?

נזדמן לו דוד.

יפתח הגלעדי, דכתיב: והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי והעליתיהו עולה.

יכול אפילו דבר טמא?

נזדמנה לו בתו.

והיינו דקאמר נביא לישראל: **הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם.**

סימן כו

וילכדה עתניאל בן קנז

זה שאמר הכתוב: **וזרח השמש ובא השמש.**

אמר ר' אבא בר כהנא:

אין אנו יודעים שזרח השמש ובא השמש!?

אלא קודם שהשקיע הקב"ה שמשו של צדיק זה, הוא מזריח שמשו של צדיק זה.

יום שמת רבי עקיבא,
נולד רבי וקראו עליו: **זרח השמש וגו' כו'.**

יום שמת ר' אבין,
נולד ר' אבין בריה, וקראו עליו: **זרח השמש וגו' כו'.**

יום שמת רבי אשעיה איש טריא,
נולד ר' אושעיה בריה, וקראו עליו: **זרח השמש ובא השמש.**

עד שלא השקיע שמשו של עלי, זרחה שמשו של שמואל, שנאמר: **ונר אלהים טרם יכבה**
ושמואל שוכב וגו'.

אמר ר' יוחנן:
כהדא עגלתא תמימתא.
עד שלא שקעה שמשה של שרה,
זרחה שמשה של רבקה.

עד שלא שקעה שמשו של משה,
זרחה שמשו של יהושע.

עד שלא שקעה שמשו של יהושע,
זרחה שמשו של עתניאל בן קנז, שנאמר: וילכדה עתניאל בן קנז.

וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב,
וכלב בן קנז הוא, והכתיב: **כלב בן יפונה.**

מאי יפונה?
שפנה מעצת מרגלים.

ובן קנז הוא, והכתיב: **וכלב בן חצרון?**
אמר רבא:
אין בן חצרון הוא.

ואמאי קרו ליה בן קנז אחי כלב?
אחוהי דכלב מאמיה, דהוה ליה כלב חורגיה דקנז, דיקא נמי דכתיב: **הקנזי** ולא כתיב: בן קנז.

סימן כז
ויהי בבואה ותסיתהו.

אמר רבא אמר ר' יצחק:

אמרה לו: מה חמור זה כיון שאין תבן באבוסו צועק (יג), אף אשה שאין לה תבואה בתוך ביתה צועקת.

ארץ הנגב נתתני

אדם שמנוגב מכל טובה.

ונתת לי גלות מים

אדם שאין בו אלא דברי תורה.

ויתן לה כלב את גלות עלית ואת גלות תחתית

מי שרזי עליונים ותחתונים גלויים לו, יבקש מזונות ממנו.

תאנא:

הוא עתניאל הוא יעבץ

עתניאל

שענאו אל,

יעבץ

שיעץ ורבץ את התורה לישראל.

ומה שמו?

יהודה אחי שמעון שמו.

ומנא לן דענאו אל?

דכתיב: **ויקרא יעבץ לאלהי ישראל ויאמר אם ברך תברכני בתורה.**

והרבית את גבולי בתלמידים.

והייתה ידך עמי, שלא אשכח את לימודי,

ועשית לי מרעה, שיהיו לי רעים כמותי,

לבלתי עצבי, שלא יסגפני יצר הרע מלשנות,

אם תעשה לי מוטב ואם לאו הריני יורד בנסיסי לשאול, **זו משנת רבי נתן.**

ר' יהודה הנשיא אומר:

אם ברך תברכני, בפריה ורביה.

והרבית את גבולי, בבנים ובנות.

והייתה ידך עמי במשא ומתן.

ועשית לי מרעה, שלא יהא בי לא מיחוש ראש ולא מיחוש אוזניים ולא מיחוש עיניים.

לבלתי עצבי, שלא יסגפני יצר הרע.

אם אתה עושה כן מוטב ואם לאו הריני יורד בנסיסי לשאול.

וקינה ודימונה ועדעדה

א"ל רב הונא בר נתן לרב אשי:

מאי דכתיב: וקינה ודימונה ועדעדה?

א"ל: מתוותא דארעא דישראל קא חשיב.

א"ל: אטו לא ידענא דמתוותא דארעא דישראל קא חשיב!?

אלא רב גביהה מבי ארגיזא אמר בה טעמא: כל מי שיש לו קנאה על חברו ודומם, שוכן (עדי)

עד עושה לו דין. אלא מעתה, **ציקלג ומדמנה וסנסנה הני נמי מאי?**

א"ל: אי הוה רב גביהה הכא הוה אמר טעמא.

רב אחא מבי חוזאי אמר הכי:

כל מי שיש לו צעקת לגימא עלל חברו ודומם, שוכן בסנה עושה לו דין.

תניא רבי יאשיה אומר:

ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר: **לשמות מטות אבותם ינחלו.**

מה תלמוד לומר לאלה תחלק הארץ?

מפני נשים וקטנים.

ר' יונתן אומר:

לבאי הארץ נתחלקה הארץ, שנאמר: **אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף לאלה תחלק**

הארץ.

מה תלמוד לומר לשמות מטות אבותם?

שינה הכתוב נחלה זו מכל נחלות שבתורה, שכל נחלות שבתורה חיים יורשים את המתים,

וכאן יורשים המתים את החיים.

רבי אומר:

משל למה הדבר דומה?

לשני אחים כוהנים שהיו בעיר, לזה היה לו בן אחד ולזה שלשה בנים.

יצאו לגורן, זה נוטל סאה ואלו נוטלין שלשה סאין, והוליכו אצל אביהם, וחזרו וחלקו בשווה.

כיוצא בו אתה אומר בבאי הארץ, זה נוטל בית סאה ואלו נוטלין שלושה בית סאה, והורישו

את אבותיהם וירשו מתים את החיים, וחזרו וחלקו בשווה.

ר' אלעזר בר' שמעון אומר:

זה נטל חלקו וחלק אביו, וזה נטל חלקו וחלק אביו, נמצאת מקיים: **לאלה תחלק הארץ**

נמצאת מקיים: **לשמות מטות אבותם ינחלו.**

הרי שיצאו עמו ממצרים עשרה בנים ובכניסתן לארץ נמצאו חמשה בנים, קורא אני עליו:
למעט תמעית נחלתו.

הרי שיצאו עמו חמשה בנים ובכניסתן נמצאו עשרה, קורא אני עליו: **לרב תרבה נחלתו.**

פרק יז

כיון שראו בנות צלפחד שהארץ נתחלקה לזכרים ולא לנקבות, נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה. אמרו: לא רחמי בשר ודם כרחמי המקום, רחמי ב"ו רחמיו על הזכרים יותר מהנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, רחמיו על הזכרים על הנקבות ועל הכל, שנאמר: **נותן לחם לכל בשר נותן לבהמה לבהמה**, ואומר: **טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו.**

ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד מגיד הכתוב שכשם שצלפחד היה בכור כך היו כולם בכורים.

ללמדך, שהיו זכאות במ זכאי.

וכל מי שמעשיו סתומים ומעשי אבותיו סתומים והכתוב מיחסו לשבח, הרי זה צדיק בן צדיק. וכל מי שמעשיו סתומים ומעשי אבותיו סתומים והכתוב מיחסו לגנאי, הרי זה רשע בן רשע.

בן מנשה בן יוסף

כשם שיוסף חבב את ארץ ישראל כך יצאו ממנו וחבבו את ארץ ישראל.

מחלה נעה חגלה

אי כל הקודם במקרא קודם במעשה?

תלמוד לומר: **ותהיינה מחלה תרצה** מגיד ששקולות זו בזו.

רבי נתן אומר:

יפה כח נשים מכח אנשים.

אנשים אמרו: נתנה ראש ונשובה מצרימה.

ונשים אמרו: תן לנו אחוזה:

תנא דבי רבי ישמעאל:

בנות צלפחד כולם שקולות היו, דכתיב: **ותהיין**, הויה אחת לכלן.

תנא:

בנות צלפחד חכמניות היו דרשניות היו צדקניות היו.

חכמניות היו, שלפי שעה דברו.

דאמר ר' שמואל בר ר' יצחק:

אותו היום היה משה רבנו יושב ודורש בפרשת יבמין.

אמר ליה: אם כבן אנו נירש כבן ואם לאו תתייבם אמנו, מיד **ויקרב משה.**

דרשניות היו, שהיו אומרות : אלו היה לו בן לא דברנו.
צדקניות היו, שלא נשאו אלא להגון להן.

תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר :

אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה.

איני, והאמר ר' חסדא :

נשאת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים.

בת עשרים יולדת עד ארבעים.

בת ארבעים שוב אינה יולדת?

אלא מתוך שצדקניות היו נעשה להם נס כיוכבד, שילדה בת מאה ושלישים שנה.

סימן כח

רבי יהודה אומר :

כשבאו המלאכים לאברהם רץ להביא בן בקר, ורץ בן בקר למערת המכפלה, ונכנס אחריו,
וראה אדם וחוה שוכבים על מטותיהם ונרות דולקים עליהם, וריח טוב כריח ניחוח, לפיכך
חמדה לאחוזת קבר.

אמר לבני יבוס לקנות מהם בממכר זהב ובמכתב עולם.

וכי יבוסים היו והלא חתיים היו?

אלא על שם העיר נקראו, ולא קבלו עליהם, אמרו : יודעים אנו שעתיד הקב"ה ליתן לזרעך את
כל הארצות האלה, כרות עמנו ברית שאין זרעך יורש מעיר יבوسی וכרת עימהם ברית, ואחר כך
קנה מהם מערת המכפלה.

מה עשו אנשי יבוס?

עשו צלמי נחושת וכתבו עליהם ברית השבועה והעמידו אותם ברחוב העיר, וכשבאו ישראל
לארץ רצו ליכנס לעיר ולא היו יכולים מפני הברית, שנאמר : **ואת היבوسی יושב ירושלים וגו'.**
והמלך דוד רצה ליכנס ולא הניחוהו, שנאמר : **(ויאמרו אנשי יבוס) [ויאמר לדוד לאמר] לא**
תבא הנה.

אותה שבועה ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר : **וישב דוד במצודה ויקרא לה עיר דוד.**
אמרו אין אנו מניחין אותך ליכנס, עד שתסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת
אברהם, שנאמר : **כי אם הסירך העורים והפסחים, וכמו שנאמר : עור ופסח לא יבא (בית ה')**
[אל הבית].

חס ושלום, עיוורים ופסחים באו למקדש אלא אלו הצלמים, שנאמר: **עיניים להם ולא יראו**,
שנאי נפש דוד שהיה דוד שונא עובדי ע"ז.
אמר דוד: כל מי שיעלה בראשונה (יד) ויסיר את הצלמים הללו יהיה לראש, ועלה יואב בן
צרויה והיה ראש. ואח"כ קנה את עיר היבוסה בממכר עולם, שנאמר: **ויתן דוד לארנן וגו'.**

פרק טז

המשך סימן כח

תאנת שילה

רבי חמא בר חנינא אומר:

שכל הרואה שילה מתאנח על אכילת קדשים.

אמר רבי אבהו:

בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, עין שלא רצתה ליהנות במה שאינה שלה, תזכה ותאכל במלא
עין שלה.

סימן כט

תניא:

עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים.

שבתחילה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים, ולא נתחלקה אלא בכספים, דכתיב: **בין רב
למעט.**

אמר רבי יהודה:

סאה ביהודה שוה חמשה סאין בגליל. ולא נחלק אלא בגורל, דכתיב: **אך בגורל יחלק את
הארץ**, ולא נתחלקה אלא באורים ותומים.

הא כיצד?

אלעזר מלובש באורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי של תחומין היו
מונחים לפניו, והיה מכוון ברוח הקדש, ואומר: אם זבולון עולה תחום עכו עולה לו.
טרף בקלפי שבטים ועולה בידו זבולון.
טרף בקלפי תחומין ועלה בידו עכו.
וחוזר ומכוון ברוח הקדש ואומר: אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה לו, וכן לכל שבט ושבט.

לא כחלוקה של עולם הזה העוה"ב,

העוה"ז אדם שיש לו שדה פרדס אין לו שדה לבן, שדה לבן אין לו שדה פרדס.

אבל חלוקה של עולם הבא אין לך אדם מישראל שאין לו בשפלה בהר ובנגב. דכתיב: **שער
ראובן אחד שער שמעון אחד** והקב"ה מחלקה בעצמו, שנאמר: **ואלה מחלוקתם נאם ה'.**

אמר מר :

עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים.

איך למאן?

אמר רב חסדא :

לנשיא, דכתיב: **והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל.**

א"ל רב פפא לאביי :

אימא רונגר בעלמא?

א"ל: עליך אמר קרא: **והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ואחוזת העיר.**

ולו תאנת שילה

אמר רבי חמא בר חנינא :

רצועה הייתה יוצאת מחלקו של יוסף ונכנסה בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה, דכתיב: **ונסב הגבול מזרחה וגו'.**

ר' יוסי בר חנינא אומר :

ורצון שוכני סנה עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלה, תזכה ותאכל (מן) [בין] הסנואין שלה.

פרק יז

המשך סימן כט

ויזבדו בני יוסף את יהושע לאמור נתת לי גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ה'.

ונתן לי עשרים אלף וחמש מאות (טו) יותר מאפרים אחי בסדר פנחס ונתקיימה הברכה בי: **כה יהיה זרעך.**

ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה.

לכו ותחבאו עצמכם ביערים כדי שלא תשלוט בכם עין הרע.

א"ל: מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב ביה: **בן פורת יוסף בן פורת עלי עין.**

ואמר ר' אבהו :

אל תקרי **עלי עין** אלא **עולי עין**.

רבי יוסי בר' חנינא אומר :

מהכא : **וידגו לרוב**.

מה דגים שבים אין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם.

פרק יט

המשך סימן כט

על פי ה' נתנו לו את העיר

ארץ ישראל לא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר : **אך בגורל**, יצאו יהושע וכלב שלא נטלו בגורל אלא **על פי ה' נתנו לו את העיר**.

אשר שאל את תמנת סרח.

כתיב **סרח**, וכתיב : **חרס**.

אמר ר' אלעזר :

בתחילה פירותיה דומים לחרס ולבסוף פירותיה מסריחין מרוב שומנן.
ואי תימא : בתחילה מסריחין מרוב שומנן ולבסוף דומים לחרס :

אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן.

אמר ר' יצחק :

מנין שהפקר ב"ד הפקר?

שנאמר : **וכל אשר לא יבא בעצת השרים והסגנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מעדת הגולה**.

ר' אליעזר אומר :

מהכא : **אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למאות בני ישראל**.

וכי מה ענין ראשים אצל אבות?

לומר לך, מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין לעם כל מה שירצו.

פרק כ

סימן ל

וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם ביד משה.

אמר ר' אחא בר חנינא :

מפני מה נאמר פי רצחנים בלשון עז?

מפני שהם של תורה.

למימרא דכל דבור ודבור לשון קשה הוא, כמה דכתיב: **דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות.**

והכתיב: **אז נדברו יראי ה'.**

וכן הוא אומר: **ידבר עמים תחתינו.**

דבר לחוד, **ידבר** לחוד.

פליגי בה רבי יהודה ורבנן

חד אמר:

מפני ששהום.

וחד אמר:

מפני שהם של תורה.

לנוס שמה רוצח מכה נפש בשגגה

תנן התם:

אלו הן הגולין:

ההורג את הנפש בשגגה,

היה מעגל במעגלה ונפלה עליו והרגתו כו',

היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה גולה.

אבל היה מושך במעגלה כו'

היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפל עליו והרגתו הרי זה אינו גולה.

זה הכלל:

כל שהוא בדרך הורדתו גולה שלא בדרך הורדתו אינו גולה.

נשמט הברזל מקתו והרג

רבי אומר: אינו גולה.

וחכמים אומרים: גולה.

מן העץ המתבקע

רבי אומר: גולה.

וחכמים אומרים: אינו גולה:

הזורק את האבן לרשות הרבים והרג, הרי זה גולה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אם משיצאה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה, הרי זה פטור.

זרק את האבן לחצרו והרג, אם יש רשות לניזק ליכנס לשם, גולה. ואם לאו אינו גולה,

שנאמר: **ואשר יבא את רעהו ביער** מה יער שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם כו', יצא חצר

של בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם.

אבא שאול אומר :

מה חטיבת עצים רשות אף כל רשות.

יצא :

האב המכה את בנו,

הרב הרודה את תלמידו,

ושליח בית דין.

ר' יוסי ברבי יהודה אומר :

בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, ובית דין שולחין ומביאין אותו משם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו, ושלא נתחייב מיתה פטרוהו.

מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו, שנאמר : **והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו.** ומוסרין לו שני תלמידי חכמים, שמא יהרגנו בדרך, וידברו אליו.

ר' מאיר אומר :

הוא מדבר על פי עצמו, שנאמר : **וזה דבר הרוצח.**

רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר : **רוצח אני!**

ואם יאמרו : אף על פי כן יקבל מהם, שנאמר : **וזה דבר הרוצח.**

ויקדישו את קדש בגליל בהר נפתלי.

תנו רבנן :

שלוש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען. ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם.

חברון ביהודה כנגד בצר במדבר.

שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד.

קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן.

ושלשת שיהיו משולשות, שיהא מדרום לחברון, כמחברון לשכם

ומחברון לשכם כמשכם לקדש,

ומשכם לקדש כמקדש לצפון.

בעבר הירדן תלת, בארץ ישראל תלת.

אמר אביי :

גלעד שכיחי רוצחים, דכתיב : **גלעד קרית פועלי און עקובה מדם.**

אמר ר' אלעזר :

שהיו עוקבים להרוג נפשות.

ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי, ומאי שנא מציעאי דמקרביי?

אמר אביי:

בשכם נמי שכיחי רוצחים, דכתיב: **ונחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה.**

מאי חבר כוהנים?

אמר ר' אלעזר:

שהיו מתחברין להרוג נפשות ככוהנים הללו שמתחברין לחלק תרומה בבית הגרנות.

ותו ליכא, והכתיב: **ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר?**

אמר אביי:

הללו קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, והללו לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות.

וקדש עיר מקלט הוא, והכתיב: **וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקדש ואדרעי ועין**

חצור.

ותניא:

ערים הללו אין עושין אותם לא עיירות קטנות ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות, ואין מושיבין אותם אלא במקום אוכלוסין, נתמעטו אוכלוסין מוסיפין עליהם, נתמעטו דיוריהן מביאין להם כהנים לויים וישראלים. ואין מוכרין להם כלי זיין וכלי מצודה **דברי רבי נחמיה.**

וחכמים: מתירין.

ושוין שאין פורשין לתוכן מצודות ואין מפשילין לתוכן חבלים, כדי שלא יהיו רגלי גואל הדם מצויים שם.

אמר ר' יצחק:

מאי קראה?

ונס אל אחת מן הערים האל וחי.

עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא?

אמר ר' יוסף:

תרת קדש הויין.

ומעבר לירדן יריחו מזרחה נתנו את בצר במדבר במישור למטה ראובן

א"ל הקב"ה למשה: הזרח שמש לרוצחין.

אמר ר' תנחום בר חנילאי:

מפני מה זכה ראובן להימנות בהצלה תחלה?

מפני שפתח בהצלה תחילה שנאמר: **וישמע ראובן ויצילהו מידם.**

פרק כב

סימן לא

ויברכם יהושע וישלחם.

ר' יצחק ור' יוחנן ור' יודן גיורי הלכו לשמוע תורה מרשב"י.

אית דאמרי:

פרשת נכסים.

ואית דאמרי:

פרשת נדרים.

ונטלו ממנו רשות והמתינו שם עוד יום אחד.

אמרו: צריכים אנו ליטול רשות ממנו פעם שניה.

חד מנהון דרש ואמר להון:

כבר כתיב: **ויברכם יהושע וישלחם וילכו לאהליהם**

מה תלמוד לומר: **וגם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם?**

אלא בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ, היה שבט ראובן וגד עימהם ועשו שם י"ד שנה מכבשין ומחלקין את הארץ. לאחר י"ד שנה נטלו רשות מיהושע ללכת לאהליהם ושהו שם עוד ימים אחדים, וחזרו ונטלו ממנו רשות עוד פעם שניה, לכך נאמר: **גם כי שלחם יהושע.**

אמר ר' יודן:

שבט ראובן וגד היו בני פמליא של יהושע, ולוה עימהם עד הירדן, וכיון שראו שנתמעטה בני פמליא שלו חזרו ולוו אותו עד ביתו.

הברכה האחרונה הייתה גדולה מן הראשונה, הדא הוא דכתיב: **ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו לאהליכם ובמקנה רב מאד בכסף ובזהב וגו'.**

וחרינא דרש:

ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך.

מה תלמוד לומר: **ביום עשרים ושלושה לחדש השביעי שלח את העם?**

אלא נטלו רשות ממנו והמתינו שם עוד ימים אחדים, ונטלו רשות פעם שניה.

הברכה אחרונה הייתה גדולה מן הראשונה, שנאמר: **ביום השמיני שלח את העם וגו' וילכו לאהליהם,** שמצאו נשותיהם בטהרה.

שמחים שנהנו מזיר השכינה.

וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בן זכר.

על כל הטובה, שיצאה בת קול ואמרה להם: **כולכם מזומנים לחיי העולם הבא.**

וחרינא דרש:

כבר כתיב: **ותלך מאתו.**

מה תלמוד לומר : ותבא ותגד לאיש האלהים ?

אלא ויעמוד השמן שהוקיר.

ובאת לשאול לו אם תמכור או לא תמכור.

הברכה אחרונה הייתה גדולה מן הראשונה, שנאמר : **ואת ובניך תחיי בנותר**, עד שיחיו המתים.

וכיון שראה אותם שהם בני אדם של ישוב, שלח עימהם זוג אחד של ת"ח לידע מה הם דורשין בדרך.

חד מנהון דרש :

כבר כתיב : **ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם.**

מה תלמוד לומר : ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם ?

אלא אותה מדת הדין שהייתה מתוחה כנגד ישראל, הפכה הקב"ה ומתחה כנגד מצרים.

וחרינא דרש :

כבר כתיב : **והייתה הקשת בענן וראייתה לזכור ברית עולם בין אלהים**, זו מדת הדין של מעלה, **ובין כל נפש חיה**, מדת הדין של מטה.
מדת הדין של מעלה קשה ושל מטה רפה.

וחרינא דרש :

כתוב אחד אומר : **כל חפצים לא יישוו בה.**

וככתוב אחד אומר : **וכל חפציד לא ישוו בה.**

חפצים, אלו מצות ומעשים טובים.

חפציד, אלו אבנים טובות ומרגליות.

ואית דאמרי :

דאמר ליה לבריה : בני אדם הללו של צורה הם, זיל גבייהו ויברכוך!

אזל אשכחינהו דקא רמו קראי : כתיב : **פלס מעגל רגלך.**

וכתיב : **אורח חיים פן תפליס !?**

לא קשיא, כאן במצווה שאפשר לעשותה ע"י אחרים, כאן במצווה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים.

הדור יתבי וקא מבעיא להו, כתיב : **וכל חפציד לא ישוו בה** הא חפצי שמים ישוו בה.

וכתיב : **כל חפצים לא ישוו בה?**

לא קשיא כאן במצווה שאפשר וגו'

אמרו ליה : מאי בעית הכא ?

א"ל : דאמר לי אבא זיל גבייהו דליברכוך.

א"ל : יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, תעייל ולא תיפוק. תיפוק ולא תעייל. ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך. לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חדתא.

כי אתא לגבי אבוה א"ל : לא מבעיא דברוכי לא בריכו יתי, אלא צעורי קא צעורי לי.

א"ל : מאי אמרי לך?

א"ל : הכי והכי אמרו לי.

א"ל : כולו ברכתא נינהו :

תזרע ולא תחצד,

תוליד בנין ולא ימותון.

תעייל ולא תיפוק תעייל כלתה ולא לימותו בנך דליפקון.

תיפוק ולא תעייל תיפוק בנתך ולא לימותו גברייהו וליהדרו לותך.

ליחרב ביתך וליתוב אושפיזך דהאי עלמא אושפיזא וההוא עלמא ביתא.

לבלבל פתורך בבני ובנתי,

לא תחזי שתא חדתא, דלא תמות אתתך ולא תסב אתתא אחריתי.

ארטבן שלח אל רבינו מרגלית אטימטון.

א"ל שלח לי מילא טבא שלח ליה חדא מזוזה.

שלח ליה : אנא שלחית לך מילתא דלית ליה טימי ואת שלחת לי מילתא דטבא חד פולר.

א"ל : חפצי וחפצך לא ישוו בה.

ולא עוד, אלא שלחת לי מילא דאנא צריך מנטר לה, ואנא שלחית לך מילא דאת דמיך והיא

מנטרא לך, שנאמר : **בהתהלכך תנחה אותך** בעולם הזה.

בשכבך תשמור עליך, בשעת המיתה.

והקיצות היא תשיחך, לעתיד לבוא.

אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע

מה ראו בני גד ובני ראובן להזכיר שלש שמות הללו שני פעמים אל אלהים ה'?

שבהם ברא את העולם, שנאמר : **אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ.**

אל אלהים ה' שבהם נתנה תורה לישראל. **כי אנכי ה' אלהיך אל קנא**, כנגד שלש מדות שבהן

נברא העולם :

בחכמה

בתבונה

ובדעת.

שנאמר : **ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו.**

המינים שאלו את ר' שמלאי :

מה הדין דכתיב : אל אלהים ה' הוא יודע?

א"ל : הן יודעים אין כתיב כאן, אלא **הוא יודע.**

א"ל תלמידיו : לאלו דחית בקש, **לנו מה אתה משיב?**

א"ל : שלושתם שם אחד, כאינש דאמר : בסיליוס קיסר, אגוסטוס.

חזרו ושאלו אותו : מהו דכתיב : **אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ.**

א"ל : דברו ויקראו אין כתיב כאן, אלא **דבר ויקרא ארץ.**

א"ל : לאלו דחית בקנה, **לנו מה אתה משיב?**

א"ל: שלושתם שם אחד, כאינש דאמר: אומן בניין ארכיטיקסין.
חזרו ושאלו: **בראשית ברא וגו' כי שאל נא לימים וגו' נעשה אדם וגו' הבה נרדה וגו' כי שם נגלו וגו' אשר הלכו אלהים וגו' כו' כרסוון רמיו, כתיב בתריה: ועתיק יומין יתיב.**

פרק כד

סימן לב

בעבר הירדן ישבו אבותיכם.

זה אחד מג' דברים שחזרו למקומם:

גלות,

וכסף,

וכתב שמים.

גלות דכתיב: בעבר הנהר ישבו אבותיכם.

וכתיב: ביתא דנא סתר ועמיה הגלה לבבל.

כסף כתיב: וינצלו את מצרים.

וחזר למצרים, דכתיב: **ויהי בשנה החמישית למלכות רחבעם עלה שישק מלך מצרים וגו'.**

כתב שמים דכתיב: (טז) התעייף עיניך בו ואיננו:

ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו

אמר ר' שמואל בר נחמני:

יריחו הייתה נגרה של ארץ ישראל.

אמרו: אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשה, לפיכך נכנסו לתוכה.

סימן לג

כי אלהים קדושים הוא.

שאלו המינים את ר' שמלאי:

כמה אלהות בראו את העולם?

א"ל: אני ואתם נשאל לתורה: **כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר**

בראו אלהים אין כתיב כאן, אלא למן היום אשר ברא אלהים אדם.

א"ל: הרי כתיב: **כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו,**

א"ל: **הרי שני רשויות?**

א"ל: קראו סוף הפסוק: **כה' אלהינו בכל קראנו אליו.**

אמר ר' ברכיה בש"ר אבא האדמוני:

מהו קדושים?

שהוא קדוש בכל מיני קדושות.

אמר ר' אחא בשם ר' חנינא:

דרכו בקדושה, שנאמר: **אלהים בקדש דרכך.**

הלוכו בקדושה, שנאמר: **הליכות אלי מלכי בקדש.**

נראה בקדושה, **כן בקדש חזיתך.**

דבור בקדושה, **ה' אלהים דבר בקדשו.**

חשיפת זרועו בקדושה, שנאמר: **חשף ה' את זרוע קדשו.**

נאה ואדיר בקדש, שנאמר: **מי כמוכה באלים ה' וגו', הוי, כי אלהים קדושים הוא שהוא קדוש בכל מיני קדושות.**

סימן לד

אם רע בעיניכם לעבוד את ה'

היושע לא הוכיח לישראל אלא סמוך למיתתו.

ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה:

כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו,

ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו,

ושלא יהא בלבו עליו,

ושלא יהיו המוכיחין מתוכחין, שהתוכחה מביאה לידי שלום.

וכן אתה מוצא באברהם, **והוכיח אברהם את אבימלך.**

וכן הוא אומר ביצחק: **מדוע באתם אלי.**

וכן אתה מוצא ביעקב, **ויקרא יעקב אל בניו.**

ראובן, אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו?

כדי שלא תניחני ותדבק בעשו אחי.

וכן אתה מוצא במשה, **ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וגו'.**

וכן אתה מוצא בשמואל, שנאמר: **הנני עניי בי נגד ה' ונגד משיחו.**

וכן אתה מוצא בדוד, שלא הוכיח את שלמה אלא סמוך למיתה, שנאמר: **ויקרבו ימי דוד למות**

ויצו את שלמה בנו לאמר וגו'.

סימן לה

ויאמר יהושע עדים אתם בכם היום

היה ר' מאיר אומר:

כשהיו ישראל זכאים היו מעידים בעצמם, שנאמר: **ויאמר יהושע עדים אתם בכם.**

קלקלו בעצמם, שנאמר: **סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל,**

העיד בהם שבט יהודה ובנימן, שנאמר: **ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה שפטו נא ביני ובין**

כרמי.

קלקלו שבט יהודה ובנימן,
העיד בהם את הנביאים, שנאמר: ויעד ה' בישראל וביהודה ביד כל נביאיו.

קלקלו בנביאים, שנאמר: ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים בדבריו ומתעתעים בנביאיו.
העיד בהם את השמים, שנאמר: העידותי בכס היום את השמים.

קלקלו בשמים, שנאמר: הבנים מלקטים עצים וגו' לעשות כונים למלכת השמים,
העיד בהם את הארץ, שנאמר: שמעי ארץ הנני מביא רעה.

קלקלו בארץ, גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי,
העיד בהם את הדרכים, שנאמר: עמדו על דרכים וראו.

קלקלו בדרכים, שנאמר: על כל ראש דרך בנית רמתך,
העיד בהם את הגוים, שנאמר: לכן שמעו גוים.

קלקלו בגוים, שנאמר: ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם,
העיד בהם, את ההרים, שנאמר: שמעו הרים את ריב ה'.

קלקלו בהרים, שנאמר: על ראשי ההרים יזבחו,
העיד בהם את הבהמה, שנאמר: ידע שור קונהו.

קלקלו בבהמה, שנאמר: וימירו את כבודם בתבנית שור,
העיד בהם את החיה, שנאמר: גם חסידה בשמים ידעה מועדה.

קלקלו בחיה, שנאמר: ואשוב ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה,
העיד בה את הדגים, שנאמר: או שיח לארץ ותורך ויספרו לך דגי הים.

קלקלו בדגים, שנאמר: ותעשה אדם כדגי הים,
העיד בהם את הנמלה, שנאמר: לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם.

ר' שמעון בן אלעזר אומר: עלוב היה אדם זה שצריך ללמוד מן הנמלה, אילו למד ועשה עלוב היה, אלא שצריך ללמוד דרכיה ולא למד.

ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים

פליגי בה ר' יהודה ור' נחמיה

חד אמר:

שמונה פסוקים שבתורה.

וחד אמר :
ערי מקלט.

מאי בספר תורת אלהים?

הכי קאמר : ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספרי הכתובים בספר תורת האלהים.

ויהי אחרי הדברים האלה וימת יהושע

יהושע פרנס את ישראל שלושים ושמונה שנים.

בו בפרק מת אלעזר הכהן, שנאמר : **ואלעזר בן אהרן מת (ויעבוד ישראל את ה' וגו') כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים, ימים האריכו ולא שנים :**

ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנה סרח

אמר ר' יהודה אמר רב:

כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחייו, שנאמר : **ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש.**

מאי הר געש?

מלמד, שגעש עליהם ההר להרגם.

אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן:

כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים, מידה כנגד מידה.

איתיביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן:

ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים?

א"ל: ימים האריכו שנים לא האריכו, אלא מעתה **למען ירבו ימיכם** ימים ולא שנים! ברכה שאני.

נתעצלו ישראל לעשות גמילות חסד ליהושע. באותה שעה נתחלקה ארץ ישראל והייתה החלוקה חביבה עליהם יותר מדאי, והיו ישראל עסוקים במלאכתן, זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו וזה עוסק בביתו וזה עוסק (בפחמו) [בתחומו], לפיכך בקש הקב"ה להרעיש את כל העולם על יושביו, שנאמר : **ותגעש ותרעש הארץ**, זהו **הר געש** :

ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל

קשו קראי אהדדי, דכתיב : **ויקח משה את עצמות יוסף עמו.**

וכתיב : **ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים!?**

אמר ר' חמא בר חנינא:

כל העושה דבר ולא גמרו מעלה עליו הכתוב, כאלו לא עשאו.

אמר ר' אלעזר:

אף מורידין אותו מגדולתו, דכתיב: **ויהי בעת ההיא וירד יהודה.**

ר' שמואל בר נחמני אמר:

אף קובר אשתו ובניו, שנאמר: **וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה.**
וכתיב: **וימת ער ואונן.**

ומאי שנא דקברו בשכם?

אמר ר' יוסי בר' חנינא:

אמרו משכם גנבנוהו לשכם נחזיר אבריו.

מושלין אותו משל למה הדבר דומה?

ללסטים שנכנסו לתוך המרתף ונטלו קנקן אחד של יין ושתי, הציץ עליהם בעל המרתף.
א"ל: יערב לכם! יבסס לכם! שתיתם את היין החזירו את הקנקן למקומו.
כך אמר להם הקב"ה לשבטים: מכרתם את יוסף, החזירו את העצמות למקומם!

דבר אחר:

אמר להם יוסף: משביע אני עליכם שממקום שגנבתוני שם תחזירוני.

סימן לו

ואלעזר בן אהרן מת.

אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן אמר ר' ינאי אמר רבי ומטו בה משמיה דר' יהושע בן קרחה:
מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק?
שנאמר: **ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ גלעד.**

מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב?

אלא מלמד, שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר.

ואומר: **ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים.**

מנין לפינחס שלא היה לו לאלעזר?

אלא מלמד, שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה וירשה פינחס.

מאי ואומר?

וכי תימא יאיר הוא דנסב איתתא ומתה, תא שמע: **ואלעזר בן אהרן מת,** וכי תימא נפלה ליה משדה חרמים, תא שמע: **ויקבר אותו בגבעת בנו אשר נתן לו נחלה** נחלה הראויה לו, וירשה פינחס:

סימן לז

האיש יורש את אשתו מנא הני מילי?

וירש אותה.

מלמד שהבעל יורש את אשתו, **דברי ר"ע**.

ר' ישמעאל אומר:

אינו צריך, הרי הוא אומר: **ואלעזר בן אהרן מת וגו'.**

מנין לפינחס שלא היה לו לאלעזר?

אלא מלמד, שנשא פינחס אשה ומתה וירשה.

ואומר: **ושגוב הוליד את יאיר וגו'.**

מנין לו ליאיר שלא היה לו לשגוב?

אלא מלמד, שנשא יאיר אשה ומתה וירשה.

מאי ואומר?

וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירשה פינחס, תא שמע: **ושגוב הוליד את יאיר**, וכי תימא התם נמי הכי הוא, א"כ הני תרי קראי למה לי?!

א"ל ר' פפא לאביי:

לעולם אימא לך דבעל לא ירית וקראי בהסבת הבן כדשנינן,

ויאיר דובן מזבן, ופינחס דזבן מזבן?

לא מצית אמרת, דאם כן נמצא שדה חוזרת ביובל ונמצא אותו צדיק קבור בקבר שאינו שלו
אלא אימא דנפלה ליה משדב חרמים.

אמר ר' אחא בר חנינא:

אלמלי לא חטאו ישראל לא נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע, מפני שהיא ערכה
של א"י, שנאמר: **כי ברוב חכמה רב כעס**. (יז)

כתיב: **וישבר אותם תחת ההר** נסתכל משה בלוחות וראה שפרח כתב מעליהם והשליכן מידי, מיד נתאלם ולא היה יכול להשיב דבר.

באותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול
ומתוך הטרור ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות, ומתוך אותו הצער שהם מצטערים,
עתיד הקב"ה לשלם להם שכרם לימות המשיח כפול ומכופל, שנאמר: **ה' אלהים בחזק יבא
וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו וגו'.**

ואומר: **מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים וגו' לטובתי נשברה רגל פרתי שתהא משכורת
שלמה:**